

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ – HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: primárního vzdělávání
Studijní program: Učitelství pro ZŠ
Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Loutka a její využití na 1. stupni ZŠ

A marionette and its use on the 1. grade a primary school

Autor:

Petra Rakoušová

Podpis:

Adresa:

Ohrazenice 57

51101 Turnov

Vedoucí práce:

Mgr. Jana Konvalinková

Počet

stran	slov	tabulek	grafů	pramenů	příloh	obrázků
95	17632	14	25	40	2	38

V Turnově dne:

TU v Liberci, FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, Hálkova 6   Tel.: 485 352 515   Fax: 485 352 332

Katedra: PRIMÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant)   Petra Rakoušová
adresa: Ohrazenice 57, Turnov 51101
obor (kombinace):   Učitelství pro I. stupeň ZŠ

Název DP: Loutka a její využití na 1. stupni ZŠ

Název DP v angličtině: A marionette and its use at the Primary school

Vedoucí práce: Mgr. Jana Konvalinková

Konzultant:

Termín odevzdání: prosinec 2009

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné.resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne .....

.....

děkan

.....

vedoucí katedry

Převzal (diplomant): .....

Datum: .....

Podpis: .....

Název DP:

LOUTKA A JEJÍ VYUŽITÍ NA 1. STUPNI ZŠ

Vedoucí práce:

Mgr. Jana Konvalinková

Úvod:

V dnešní uspěchané době, kdy děti rozvíjejí svou fantazii díky počítačům, loutkoherectví upadá a ztrácí na svém kouzlu. Loutkami je možné rozvíjet nejen fantazii, ale také řeč – správné vyjadřování, jemnou motoriku. Z těchto důvodů se domnívám, že by loutky na prvním stupni Základní školy neměly chybět.

Cíl:

Cílem diplomové práce bude zjištění vhodnosti či nevhodnosti použití loutky na 1. stupni ZŠ, metodické využití loutky v rámci vyučovacích předmětů. Loutka jako pomoc při uchopování Rámcového vzdělávacího programu a následně Školního vzdělávacího programu.

Požadavky:

Prostudovat dostatečné množství literatury a následně teorii ověřit v praxi. Dle ověření vytvořit praktické ukázky o použití loutky v hodinách vhodných pro výuku na prvním stupni ZŠ.

Literatura:

PROVAZNÍK, J.: *Děti a loutky*. Praha: Divadelní fakulta Akademie múzických umění v Praze, 2008, ISBN 978-80-7331-111-7

TOPINKOVÁ, L.: *Loutky*. Brno: Computer Press, 2007, ISBN 978-80-251-1764-4

ORSON, S. C.: *Stínové loutky*. Plzeň: Laser, 2004, ISBN 80-7193-165-9

RICHTER, L.: *Od předmětu k loutce, od loutky k divadlu*. Praha: IPOS, 1997, ISBN 80-7068-097-0

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Turnově dne:

.....

Poděkování

Děkuji Mgr. Janě Konvalinkové za odborné vedení diplomové práce. Děkuji pedagogům, se kterými byl realizován výzkum. Základní škole Oblačná v Liberci za realizaci pohádek uvedených v přílohách.

Také bych ráda poděkovala své rodině za pochopení a podporu, kterou mi v době mého studia projevovali.

Loutka a její využití na 1. stupni ZŠ

RAKOUŠOVÁ Petra

DP–2010

Vedoucí DP: Mgr. Jana Konvalinková

Resumé

Diplomová práce pojednává o použití loutky na 1. stupni základních škol. Pro žáky tohoto věku je důležité mít kolem sebe kolektiv stejně starých dětí. Mají potřebu získávat nové informace, rozvíjet fantazii, obsahovou stránku řeči, hrubou a jemnou motoriku, logické myšlení.

Teoretická část obsahuje několik na sebe navazujících okruhů. První okruh se zabývá tématem loutka jako taková. Jsou zde probrány druhy a typy loutek z různých pohledů.

Druhý okruh je věnován historii loutkářství v českých zemích. Podkapitolou tohoto okruhu je téma nazvané loutkáři pro děti. Najdeme zde informace o třech autorech, kteří oslovili nejednu generaci dětských diváků.

Třetí kapitola nabízí informace o využití loutky ve výuce na prvním stupni základních škol. Seznámí nás s tématem prostředky výchovy, psychologickým vývojem dítěte v mladším školním věku. Objasní nám Rámcový vzdělávací program z hlediska dramatické výchovy.

Cílem praktické části práce bylo zmapovat využití loutky ve výuce na 1. stupni ve dvou velkých městech Libereckého kraje a ověřit zda oslovení učitelé loutku ve svých hodinách používají či nikoli. Pomocí kvalitního výzkumu byla zjištěna určitá data, která byla získána pomocí dotazníkového šetření a volného rozhovoru.

A marionette and its Use at the Primary school

RAKOUŠOVÁ Petra

DP–2010

Consultant: Mgr. Jana Konvalinková

Summary

The diploma thesis discusses the use of a marionette at the Primary school. For pupils of that age, it is important to be part of a group of children of the same age. They need to gain new information, develop their imagination, the content of the speech, gross and fine motor skills, logical thinking.

The theoretical part contains several related groups. The first group deals with the topic of a marionette as such. It discusses the sorts and types of marionettes from various perspectives.

The second group deals with the history of puppeteering in the Czech lands. The subchapter of this group includes a topic called puppeteers for children. It contains information about three authors, who have addressed several generations of child spectators.

The third chapter offers information about the use of a marionette in teaching at the Primary school. It informs us about the topic of education means, psychological development of a child of the early school age. It explains us the General Education Programme from the point of view of the drama teaching.

The purpose of the diploma thesis is to map out the use of a marionette in teaching at the Primary school in two large towns of the Liberec region, and to verify whether the addressed teachers have been using a puppet in their classes. Through the high-quality research, certain data were collected from questionnaires and free conversations.

Die Puppe und ihre Nutzung in der 1. Grundschulstufe

RAKOUŠOVÁ Petra

DP–2010

**Leiter der Diplomarbeit: Mgr. Jana
Konvalinková**

Resümee

Die Diplomarbeit befasst sich mit der Nutzung einer Puppe in der 1. Grundschulstufe. Für Schüler in diesem Alter ist es wichtig, um sich herum eine Gruppe von gleichaltrigen Kindern zu haben. Sie haben das Bedürfnis, neue Informationen zu gewinnen, ihre Phantasie, inhaltliche Seite der Sprache, Grob- und Feinmotorik und logisches Denken zu entwickeln.

Der theoretische Teil beinhaltet einige untereinander verbundenen Bereiche. Der erste Bereich beschäftigt sich mit dem Thema Puppe allgemein. Hier sind verschiedene Typen und Arten von Puppen aus verschiedenen Hinsichten näher beschrieben.

Der zweite Bereich ist der Geschichte der Puppenspielkunst in Böhmen gewidmet. In diesem Bereich gibt es ein Unterkapitel mit dem Thema Puppenspieler für Kinder. Hier finden wir Informationen über drei Autoren, welche nicht nur eine Generation von Kinderzuschauern beeinflusst haben.

Das dritte Kapitel bietet Informationen über Nutzung einer Puppe im Unterricht in der ersten Grundschulstufe. Hier wird man mit dem Thema Erziehungsmittel und psychologische Entwicklung des Kindes in dem frühen Schulalter vertraut gemacht. Hier wird auch das Rahmenbildungsprogramm vom Gesichtspunkt der Dramatik im Unterricht erläutert.

Das Ziel des praktischen Teils der Arbeit war es, die Nutzung einer Puppe im Unterricht in der 1. Stufe in zwei großen Städten des Landkreises Liberec (Reichenberg) zu untersuchen und überprüfen, ob die angesprochenen Lehrer die Puppe in ihrem Unterricht benutzen oder nicht. In einer hochwertigen Untersuchung wurden bestimmte Daten ermittelt, welche durch Fragebogen-Befragung und freie Gespräche eingesammelt wurden.

Obsah:

I	ÚVOD	10
II	TEORETICKÁ ČÁST	11
1	LOUTKA	11
1.1	Seznámení s loutkou	11
1.2	Manipulativní prostředek	12
1.3	Funkce prostředku nebo předmětu v loutkoherectví	13
1.4	Druhy loutek	15
2	HISTORIE LOUTKÁŘSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH	19
2.1	Loutkáři pro děti	22
3	LOUTKA NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY	29
3.1	Prostředky výchovy	29
3.2	Psychologický, estetický a etický vývoj	31
3.3	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání	36
3.4	Loutka ve výuce	38
III	VÝZKUMNÁ ČÁST	40
1	ÚVOD.....	40
1.1	Cíl výzkumu	41
1.2	Výzkumné problémy a hypotézy.....	42
2	VYHODNOCENÍ ZÍSKANÝCH INFORMACÍ.....	43
2.1	Údaje o výzkumném vzorku	43
2.2	Výsledky stanovených hypotéz	47
IV	PRAKTICKÁ ČÁST	65
1	ÚVOD	65
1.1	Jak pracovat s loutkami.....	66
2	UKÁZKY ZPŮSOBU PRÁCE S LOUTKOU.....	67
2.1	1. třída.....	67
2.2	2. třída.....	71
2.3	3. třída.....	75
2.4	4. třída.....	81
2.5	5. třída.....	83
2.6	Ukázky fotografií z pohádek.....	85
V	ZÁVĚR.....	87
VI	POUŽITÁ LITERATURA	89
VII	PŘÍLOHY	92
	Příloha č. 1: Ukázka prázdného dotazníku	92
	Příloha č. 2: Ukázka vyplněného dotazníku.....	94

I ÚVOD

Tato diplomová práce, jak již sám název napovídá, se zabývá problematikou využití loutky na základní škole. V průběhu studia na střední škole jsem měla možnost věnovat se ochotnickému divadlu. Tuto moji zálibu jsem se rozhodla využít při studiu na vysoké škole pedagogické. V průběžných praxích jsem se dostala k paní učitelce, která loutku používala ve své výuce, ale po bližším seznámení s ní, jsem se dověděla, že jí chybí literatura, která by jí pomohla v práci s loutkou.

Koncepce výchovy a vzdělávání prošla v průběhu několika let výraznými změnami. Největší změna proběhla v 80. letech 20. století, kdy se do koncepce vzdělávání dostává nový předmět – dramatická výchova, která měla navázat na zkušenosti těch, kteří v době socialistického školství obor rozvíjeli mimo instituce povinné základní školy.¹

Dramatická výchova není jenom vytváření divadla, je to především předmět, ve kterém se žáci mají naučit kooperovat, vcit'ovat, pomáhat a učitel má za úkol zkvalitňovat vztah dítěte k ostatním, rozvíjet jeho obzory.

Při hlubším zamyšlení docházíme k názoru, že tato diplomová práce se nebude věnovat předmětu dramatická výchova, ale bude se věnovat loutce, jako takové, která je s dramatickou výchovou úzce spojena. Obě mají mnoho společného. Působí na oblast estetickou, etickou, sociální i rozumovou.

Z mateřské školy si žáci na 1. stupeň přinášejí první zkušenosti a pocity ze setkání s loutkou a dramatickou výchovou. Na učiteli je pak na toto navázat a dál rozvíjet.

Loutka se dá využít ve všech částech hodiny, a to nejenom při dramatické výchově, ale při všech hodinách, které se na základní škole vyučují.

Nabízí se otázka, zda znají učitelé druhy loutek a historii loutkářství u nás, zda mají možnosti využití loutek, zda zkusili nastudovat loutkové představení s vlastnoručně vyrobenými loutkami ve výuce.

Cílem práce je zmapovat zda se loutka využívá ve výuce na 1. stupni základních škol v Liberci a Turnově.

---

¹ Radek Marušák a kol.: *Dramatická výchova v kurikulu současné školy*. 2008. s. 6.

II TEORETICKÁ ČÁST

1 Loutka

1.1 Seznámení s loutkou

V této kapitole teoretické části diplomové práce budou objasněny základní pojmy spojené s loutkovým divadlem, na které bude navázáno stručným přehledem dějin českého loutkového divadla, jež mají objasnit pohled na loutkové divadelnictví v různých vývojových etapách.

Loutka, co to vlastně je? Je to nějaký určitý manipulativní prostředek, který je připraven ke hře loutkového divadla, pomáhá nám v jakémkoliv sdělení. Používá se již od pradávna jako nástroj vyjádření citů, pocitů. Loutka napodobuje, ať více či méně, svým vzhledem zobrazovanou bytost. Svojí neosobností, anonymností zakrývá člověka, který jí oživuje a dovoluje jí vysmívat se zjevům zlým a lidem špatným.² Loutka se skládá z činnosti scénografa, který volbou a utvářením materiálu vkládá do loutky její předmětné, objektivní vlastnosti a činnosti loutkoherce, který usiluje vytvořením vztahů loutky k okolí. Loutka by měla být divákem chápána jako subjekt.³

Při prvním kontaktu s loutkou zaujme diváka fyzický vzhled loutky. Zajímá se o tvar, barvu, její pohyby. To vše je konečným výsledkem práce výtvarníka, sochaře a malíře, loutka se stává prvkem výtvarného umění. Dalším výrazovým prvkem loutky se stává její duše, kterou herec vytváří hlasem a pohyby.

Loutka by neměla být chápána divákem jako zdrobnělina, či napodobenina lidské postavy. Pro diváka by měla být čitelná a srozumitelná. Loutka musí působit jako celek.⁴

Loutkám víc věříme, jsou-li tím, co představují. Nejpřesvědčivější je ta loutka, která nejvíce napodobuje člověka, protože nemůže nikdy člověka – herce nahradit. Přesvědčivé loutky vycházejí z typu člověka, mají být ale typičtější než může být herec. Loutka není člověk!⁵

---

² Helena Chvojková: *Jiří Trnka*. 1990. s. 108

³ Luděk Richter: *Od předmětu k loutce, od loutky k divadlu*. 1997

⁴ Luděk Richter: *Od předmětu k loutce, od loutky k divadlu*. 1997

⁵ Helena Chvojková: *Jiří Trnka*. 1990. s. 108

1.2 Manipulativní prostředek

Prostředků výchovy je mnoho. Výchova se uskutečňuje za použití rozmanitých prostředků, které působí jak intencionálně (záměrně), tak funkcionálně (nepřímo) jakoby bezděčně a navzájem se doplňují a podporují.

Prostředky výchovy jsou nástroje umožňující dosažení výchovných cílů. Tyto prostředky dělíme na prostředky materiální, do kterých zahrnujeme učební pomůcky, a na prostředky nemateriální, což jsou výchovné zásady, formy a metody práce.

Manipulativní prostředek je jakýkoliv prostředek, předmět či samotný manipulátor, který ať záměrně či nezáměrně působí na cílenou skupinu či jednotlivce. Většinou manipulátor na určitou osobu či skupinu působí cíleně. Na prvním stupni, kde se učitel snaží působit nějakým způsobem na žáky, stačí málo k jejich „ovlivnění“. Děti na prvním stupni mají velkou představivost a svému učiteli někdy až bezmezně důvěřují. Každý učitel na základní škole by měl být svým způsobem herec či divadelník a i přes to všechno by si u dětí měl zachovat autoritu. Někdy je však potřeba použít i jiný nástroj než sám sebe. Proto učitel rád sáhne k jakémukoliv manipulativnímu prostředku od loutky až po kouzelné ořezávátko, které dokáže mluvit. Žáci rádi přivítají ve vyučovací jednotce změnu, rádi „odhodí“ učebnice a rádi se nechají zaujmout něčím jiným.

Manipulativní prostředek je předchůdce loutky, ale v žádném případě jí na základní škole nenahrazuje. Není to jako v divadle, ale na prvním stupni se pro předmět či prostředek, který se dá ve výuce použít, najde vždy místo.

1.3 Funkce prostředku nebo předmětu v loutkoherectví

Předmět, ať je jakýkoliv, je vždy předmět. Pokud zapojíme představivost a fantazii, může se určitý předmět změnit v cokoliv. Každý předmět, který použijeme v loutkoherectví, vstoupí do hry a přinese do ní svá určitá sdělení, zabavuje, posuzuje a spoluurčuje výsledná sdělení.⁶

Každý použitý prostředek vnáší do hry své téma. Loutky i herci vnášejí do jevištní postavy něco ze své podstaty, vnášejí do ní své téma. Loutkové divadlo oproti hereckému divadlu vytváří vhodného představitele postavy. U herce můžeme nalézt základní vlastnosti, jako tvar, části těla, obličej. Tyto základní vlastnosti se herci nemění, ale tvorba loutky záleží na materiálu, který máme na zpracování. Ať chceme více, či méně záleží na naší představivosti a tvorbě. Jakékoliv zpracování loutky nám o ní samotné, může říct mnohem více než o upraveném herci, který si před nás stoupne na jeviště.

Loutka, díky naší představivosti, nám toho o sobě může říct mnohem více než herec. Loutkář by měl znát důkladně vlastnosti a tím sdělovací možnosti svého prostředku, předmětu či loutky, aby mohl jednat jazykem svého prostředku s cílem dynamického dramatického sdělení.

Ten, kdo hraje s loutkou či předmětem, musí mít cit pro život, který představuje. Pokud si představíme sami sebe, musíme, nebo bychom měli cítit sami sebe, své tělo, ducha, osobnosti, vcítit se do určitého tématu. Loutkář musí znát a cítit předmět či loutku, měl by cítit a znát její podstatu, její tematický specifický jazyk.

Pokud si zvolíme určitý předmět specifickým vyjadřovacím prostředkem loutkového divadla, měli bychom si zároveň zvolit, v jakých funkcích se na jevišti bude objevovat, co všechno bude vyznačovat, jaké bude mít city.

Předmět může mít následující funkce:

- vyznačuje sám sebe – je rekvizitou
- vyznačuje jiný předmět – může mít s ním společnou vlastnost
- vyznačuje jednající živou bytost

Specifikem loutkového divadla je žití předmětu v zástupném významu a to za jinou jednací bytost – postavu (člověka, zvířete, rostlinu, či věc).⁷

---

⁶ Václav Königsmaier: *K pojetí herecké postavy v současném českém divadle*. 1982

⁷ Luděk Richter: *Od předmětu k loutce, od loutky k divadlu*. 1997

Loutka nás jako posluchačce, pozorovatele fascinuje svou dvojakostí. Tím, že vidíme kus opracovaného dřeva, kamene, nebo pár hadříků sešitých dohromady, tím vnímáme materiální nebo předmětnou podstatu, ale zároveň je v ní i něco jiného, tj. živá bytost.

1.4 Druhy loutek

Je známo, že druhů loutek je mnoho a každý z nich vnáší na scénu něco svého a zároveň je mnoho způsobů jejich třídění. Proto v této diplomové práci uvádíme dva současné autory literatury o loutkách. Každý z nich na druhy loutek nahlíží jiným způsobem a jinak je dělí.

Luděk Richter dělí ve své knize *Od předmětu k loutce, od loutky k divadlu* loutky podle těchto kritérií:

a) figurativnost – ikoničnost

- do této kategorie řadí loutky, které splňují věrnost podoby s bytostí, kterou zobrazují

b) plastičnosti

- plošné loutky

- poloplastické – reliéfní loutky (dlaňové – žínka, rukavice,...)

„loutka vyrobená z ponožky“

- plně plastické

- kombinované

c) způsobu vedení

- loutky vedené bezprostředně částí loutkářova těla
- folklorní loutky, panenky, maskové loutky
- loutky vedené zprostředkovaně
  - pomocí čempuritů – Javajky, hůlkové loutky, včetně plošných

- pomocí drátů a nití – marionety, mechanické nebo přilbové loutky

„Javajka“ - hůlková loutka

d) směru vedení

- loutky úrovňové – partnerské (loutkoherec hraje v úrovni svých rukou)
  - panenka, figuríny, totemové loutky
- svrchní loutky (loutkoherec je nad loutkou a ovládají jednou rukou)
  - marionety

„Marioneta“ – svrchní loutka

- spodové loutky (jedná se o vodorovný pohyb, jsou graciézní, jemné, ale i melodramatické)
  - maňásek, maňajka

„Maňásek“

„Marota - tyčková loutka“

Naproti tomu Alois Bauer v knize Domácí loutkové divadlo dělí loutky mnohem jednodušeji, podle toho, jak jsou ovládané:

- loutky závěsné (ovládání shora)

- marionety
- b) loutky ovládané zdola
  - maňásky, maroty a javajky
- c) loutky nošené
  - totemové, přilbové, krosnové a tyčové loutky

1.4.1 Typy loutek

Pro účely loutkového divadla se používají především loutky trojrozměrné, stínové divadlo ale pracuje s plošnými loutkami.

Loutky se ovládají buď přímo rukama herce (loutky prstové, dlaňové, mimické) nebo zprostředkovaně pomocí tyček, nití nebo drátů. Toto rozdělení se ale v dnešním loutkovém divadle příliš nedodržuje, protože současný trend vede tvůrce často ke kombinování různých typů loutek v jedné inscenaci.

„prstové loutky“

Marionety jsou loutky, které visí na drátku nebo na nitích jejichž pomocí je herec ovládá.

Maňásky jsou loutky prstové, které se navlékají na ruku jako rukavice a prsty se ovládá pohyb rukou a hlavy. Tato loutka má nejbližší k dětskému divákovi a pro herce je výhodná díky bezprostřednímu kontaktu. Maňásek je vhodný pro krátké, ale i dlouhé scénky, pro hry plné děje, humorné příběhy, ale také ho můžeme použít pro výklad nezajímavých látek. Je to možnost jak nezábavné výklady žákům zpříjemnit a přiblížit. Žáci se díky maňáskovi do látky mohou lépe vcítit, a díky očnímu kontaktu si toho více zapamatují. Pro žáky je oční kontakt mnohem více než jenom poslech výkladu.

Maňásek a marioneta patří mezi nejpoužívanější loutky.

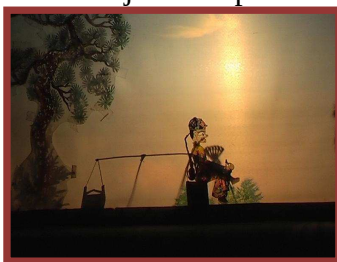
Marota je loutka, která má na vodící tyči upevněnou hlavičku, ostatní části těla – ruce, nohy – jsou upevněny k tyči bez dalšího ovládání.

Javajka je loutka vedená na hůlkách zespodu, hlava a tělo loutky jsou ovládané rukou vloženou do těla loutky, ruce loutky ovládá druhá ruka herce hůlkami. Jsou inspirovány starými javánskými loutkami wayang golek.

„Jávanské loutky -Javajka “

Stínové divadlo vzniklo ve východní Asii a používá ploché profilové loutky, které jsou nasvícené zezadu a vrhají stín neprůsvitnou plochu nataženou před publikem.

„ stínové divadlo“

Přilbová loutka je upevněna na hlavě herce skrytého pod šaty loutky, herec svou hlavou ovládá hlavu loutky a rukama vodí její ruce, podobné jsou i loutky krosnové, jejichž konstrukci nosí loutkoherce na zádech jako batoh neboli krosnu. Mají jednu velkou nevýhodu, herec nevidí svou loutku a velmi málo vidí prostor kolem sebe.

Loutky tyčové mají stejnou konstrukci jako javajky, ale vodící tyč je prodloužená.

2 Historie loutkářství v českých zemích

První zmínky o loutkovém divadle jsou známy již z druhé poloviny 16. století. Šlo převážně o kočovné společnosti ze zahraničí, které se sjížděly do Čech, zabývali se nejenom herectvím, ale i loutkařením. Kromě Němců přijíždějí do Čech také Angličané, Francouzi, ale hlavně Italové, kteří svá představení hráli jen pro šlechtu, dvořany a v bohatších kláštorech.

V letech 1680 –1740 počet loutkářů v českých zemích vzrůstal a z roku 1697 máme první doklad o loutkovém divadle na vesnici. Od roku 1716 začalo loutkové divadlo pronikat i do mnohem menších míst, než divadlo živých herců a s loutkovou produkcí se seznamovaly široké venkovské vrstvy. Vedle cizích kočovných společností se začínají prosazovat i čeští loutkáři. K těm známým patří Matěj Kopecký (narozený roku 1744 v Praze), otec ještě známějšího Matěje Kopeckého ml., který se narodil roku 1775 v Libočanech na Královéhradecku. Činnost Matěje Kopeckého ml. měla význam hlavně v době metternichovského režimu a v době před revolucí v březnu 1848. Matěj Kopecký ml. byl nazýván "patriarchou českého loutkářství". Stejně jako většina jeho současníků se věnoval kočovnému loutkoherectví. S touto formou loutkářství se setkáváme do 60. let 20. století.

„Zatímco dosud se představení hrála převážně v německém jazyce, od 70. let 18. století loutkáři hrají česky především díky osvícenské divadelní reformě, která kladla důraz na význam divadla, na jeho schopnost oslovit nejširší vrstvy společnosti a názorně je seznámit s myšlenkovými proudy doby. V 80. letech 18. století patřila mezi nejznámější české loutkáře dynastie Kopeckých, jejichž přímí potomci se věnují loutkovému divadlu dodnes.“⁸

V průběhu národního obrození došlo k velkému rozmachu loutkového divadla. Toto divadlo bylo jedinou formou divadla na venkově, upevňovalo českou řeč, národnostní smýšlení a myšlenky obrození vůbec. Seznamovalo s hrami světového i domácího repertoáru, vzbuzovalo v divácích zájem o historii.

V 19. století tvořil repertoár českých lidových loutkářů okolo 70 her. V této době se novým výrazným prvkem na scéně loutkového divadla objevila „...komická postava Pimprle, později nazvaná Kašpárek, která se stala typickou součástí téměř všech her.

---

⁸ Alice Dubská, *Dvě století českého loutkářství*. 2004, s.30

Svou parodickou funkcí ve struktuře loutkových her působila jako důležitý významotvorný prvek.⁹ Loutky byly ve většině případů dílem profesionálních řezbářů. Loutkáři většinou používali čtyři scény – les, náves, světnici a neutrální síň, ty však obměňovali pomocí přístavků. Scéna byla vysoká, nepříliš hluboká, široká, což umožňovalo snazší manipulaci loutkami. Dohled nad loutkářskými představeními vykonával obecní nebo policejní úředník přímo při představení, což omezovalo možnost improvizace.

Nejběžnějším typem loutek pro tuto dobu byly marionety, závěsné loutky, které byly nasazeny na silném drátě, od dřevěného vahadla vedly vodící nitě k rukám a nohám loutky. Z této doby se nám pouze zachovala marioneta poutníka z 1800 století. Další používanou formou loutkového divadla bylo divadlo maňáskové, při kterém se používaly loutky – maňásky, které se daly navléct na ruku.

Třetí nejběžnější formou bylo čínské stínové divadlo a máme o něm zmínky z druhé poloviny 18. století, kdy jej u nás provozovali italští a francouzští „mechanikové“.

Ve 20. letech 20. století nastávají optimálnější podmínky pro rozvoj loutkového divadla. Velká pozornost se věnuje propagaci loutkového divadla výstavkami a sjezdy. Loutkáři začínají hrát pravidelně v sobotu a neděli, a proto roste potřeba her. Převládajícím žánrem je stále pohádka.

Loutkáři při své tvorbě hledali kompromis mezi tradičním stylem a vlivem převažujícího moderního pojetí loutkového divadla, svůj repertoár inovovali, používali technické vybavení scén elektrickým osvětlením a dokonce i zvukovými aparaturami. V této době se rozvíjela publikační činnost, vycházeli časopisy *Loutkář* a *Naše loutky*. Docházelo ke stabilizaci tzv. uměleckých loutkových scén, které zajišťovaly pravidelný provoz.

Loutkáři se snažili o rozšíření jeviště pro loutky, které by jim umožňovalo větší prostor pro pohyb s loutkami. Mezi nejznámější loutkáře této doby patří bezpochyby Jiří Trnka. On ve svém Dřevěném divadle nabízel repertoár výhradně pro děti. Ve své tvorbě používal oživé věci a zvířata, které se aktivně účastnily děje. Divadlo muselo svoji činnost ukončit již po půl roce působení z ekonomických důvodů, divadlu bylo vytýkáno nedostatečné výchovné působení na diváky.

---

⁹ Alice Dubská, *Dvě století českého loutkářství*. 2004, s. 57

Postupně se začaly vyrábět loutky i dekorace sériově a vydávaly se loutkové hry. Publicisté, umělci a vzdělanci té doby si uvědomovali, že loutkové divadlo je určitou formou výchovy a že tímto způsobem se dá výchovně působit na dětské publikum. Proto loutkové divadlo proniklo i do škol. Po roce 1912 se začaly vyrábět tzv. Alšovy loutky. Došlo k dalšímu vzrůstu popularity loutkářství.

Za okupace a během 2. světové války musela nuceně ukončit činnost řada loutkových souborů. Řada loutkářů si uvědomovala význam divadla jako prostředku k posílení vědomí pospolitosti a sounáležitosti českých lidí. V době okupace vzniká nová forma divadelních představení pro děti, a to divadlo maňáskové. Předností maňáskového divadla byla nenáročnost, mobilita a pohotovost hraní. Nejvýznamnější skupinou tohoto druhu se stala PULS (Pražská umělecká loutková scéna). Po skončení války zde byly vytvořeny optimální podmínky pro vybudování nových loutkových divadel. „V roce 1949 začalo budování sítě stálých profesionálních loutkových divadel, mnohé z těchto divadel přetrvalo jenom díky zkušenostem z dřívější amatérské činnosti. Velmi významným faktorem, který ovlivnil další vývoj českého loutkářství, bylo otevření katedry loutkářství na Divadelní fakultě Akademie múzických umění v Praze roku 1952.“¹⁰

Vedle Chrudimi a Hradce Králové (divadlo Drak) se významným loutkářským městem stala Plzeň. Na počátku 20. století zde působil soubor vedený perníkářem Škodou. Slavné období plzeňského loutkového divadla je spojené s příchodem Karla Nováka. Začal zde hrát se svým souborem pod patronací Federálních osad.

K tomuto souboru se později připojil i Josef Skupa (autor slavného Spejbla, ke kterému vymyslel ještě Hurvínka, Máničku, Žeryka a Bábinku) a Jiří Trnka, jehož postavičky se objevují i ve filmu. Jiří Trnka se stal členem společnosti vytvářející filmy pro děti a mládež Bratři v triku. Skupa i Trnka se stali světově známými loutkáři. Členové Loutkového divadla Federálních osad působili v Plzni do 60. let 20. století.

I v době, v níž se začátkem 90. let 20. století hovořilo o krizi divadla a problémech s návštěvností, loutková divadla profesionální, amatérská i nezávislé skupiny měly a mají diváků stále dost. Je to nesporný důkaz nejen potřeby jejich práce pro děti, ale i přitažlivosti tohoto druhu divadelního umění vůbec.

---

¹⁰ Alice Dubská, *Dvě století českého loutkářství*. 2004, s. 256.

2.1 Loutkáři pro děti

V naší historii je mnoho lidí věnujících se loutkaření. Spousta z nich se nesmazatelně zapsala do naší paměti, ale určitě existují ti, na které nikdy nezapomeneme, a to z jednoho prostého důvodu, vytvořili loutky, na kterých vyrostla nejedna generace dětí. Mezi tyto loutky patří Kašpárek od Matěje Kopeckého, Spejbl s Hurvínkem od Skupy a Míša Kulička od Jiřího Trnky. Tyto tři osobnosti loutkového světa, patří bezpochyby mezi nejznámější.

S Kašpárkem si hrál každý z nás jako malé dítě, na Spejbla a Hurvínka jsme se chodili dívat do divadel, a Míšu Kuličku proslavila televize. Každý je specifický svým chováním a kouzlem. Mohlo by se říci, že Jiří Trnka měl ve své době největší štěstí, rozvíjela se nová technika, kterou on sám začal využívat, aby zprostředkoval své umění větší veřejnosti, ale se Spejblem a Hurvínkem se setkáváme na CD a Kašpárka potkáme v každé pohádce, kde nesmí chybět.

I přes to, že tito tři umělci neměli možnost se někdy sejít všichni dohromady, snažili se vytvořit pro děti loutky, na které budou dlouho do dospělosti vzpomínat. Všichni tři se zaměřili na dítě a jeho osobnost a tyto stanovené priority rozvíjeli. Hráli loutkové divadlo nejen dětem, ale především pro děti.

2.1.1 Matěj Kopecký

Patřil mezi nejpozoruhodnější loutkáře 1. poloviny 19. Století. Narodil se v únoru roku 1775 na Královéhradecku. Traduje se, že on sám se narodil v komediantském voze svého otce. S otcem se vydával na loutkářské cesty jižními Čechami a měl tak jedinečnou příležitost vstřebat do sebe letité zkušenosti tehdejších loutkářů.¹¹ Sezení v lavicích a učení se novým poznatkům mu nic neříkalo.

Školou Matěje Kopeckého se staly trhy, jarmarky, hospody atd. Zařadil se do početné skupiny tehdy již u nás působících českých loutkářů a svým divákům předváděl to, co se naučil od svého otce.

Matěj Kopecký byl typem malosvětského človíčka. Původem chudák, zato však vybaven přirozeným intelektem, postřehem, nápaditostí a smyslem pro praktické využití nahodilých příležitostí.¹² Patřil mezi lidi sice řemeslně nevyučené, zato však byl mnohostranně šikovný. Dokázal si svými manuálními dovednostmi přivydělávat.

Roku 1819 se Kopecký definitivně vrátil k marionetářství a použil proto otcův inventář, některé kulisy, loutky potřebovaly opravit či vyrobit. Jednou z nejznámějších loutek, kterou Kopecký vytvořil, se bezpochyby stal Kašpárek, kterého si roku 1806 sám vyřezal.

Kromě postav oživujících jeho loutkové hry i figury různých vznešených cizinců, prohnanych i přihlouplých tuláků, používal celou řadu pohádkových bytostí, strašidel, čertů, příšer, draků, kouzelníků, lesních žíněk, skalních duchů i lesních mužů. Téměř v jeho každé hře nesměl chybět Kašpárek či pimprle.

Matěj Kopecký, aniž by si to sám uvědomoval, zastínil všechny ostatní současné loutkáře. Jeho loutkářství je úzce spjato s tradicí českého lidového loutkářství. Loutkářství věnoval větší část svého zralého věku až do své smrti.

Tajemství jeho popularity je v tom, že jeho loutkářská činnost byla jiná než u těch ostatních a právě tato odlišnost, vyšší úroveň, vyšší a posvěcenější poslání jeho her způsobilo, že nikoli on sám, ale zdravé chápání a instinkt našeho lidu to byl, který správně vycítil, vytušil a poznal, proč umění Kopeckého vyzdvihl nad ostatní a vážil si ho už za jeho života!¹³

---

¹¹ Alice Dubská. *Dvě století českého loutkářství*. 2004, s. 100

¹² Jan Malík. *Matěj Kopecký-legenda a skutečnost*. 1969. s. 21

¹³ Jan Toman. *Matěj Kopecký a jeho rod*. 1960 s. 117

Největší zásluhu o zpopularizování Matěje Kopeckého má zajisté sám Mikoláš Aleš, který namaloval dvacet loutek a 73 loutkových perokreseb. Sám se snažil vyobrazit podobu Matěje Kopeckého, ale spíše se mu povedlo zobrazit jeho syna Václava, se kterým se znal velmi dobře.

2.1.2 Josef Skupa

Narodil se roku 1892 ve Strakoniciích a již od dětství tíhnul k loutkám. V roce 1917 mu byla v plzeňském dobročinném spolku Feriální osady nabídnuta spolupráce s loutkovým divadlem. Záhy se stal předním členem tohoto souboru a posléze i vedoucím. Na začátku 20. let 19. století si Skupa začal uvědomovat význam ustáleného typu pro loutkové divadlo. Zcela jistě ho k těmto úvahám inspirovalo i tradiční loutkářství s celou škálou typových postav, jimž v našem prostředí dominoval Kašpárek.¹⁴

Měl pocit, že zdětinštělá verze Kašpárka nemohla vyhovovat v loutkových hrách pro děti. Snažil se Kašpárka zmodernizovat a zaktualizovat. Snažil se oživit starší loutkové postavy, ale stále ho jeho proměny neuspokojovaly. Jeho cílem byly typy, které by odpovídaly proměnám doby a reagovaly na její problémy.¹⁵ Jako by kostýmy a charakterů hotových rolí byly Skupovi příliš těsné, začíná vymýšlet vlastní loutky, vlastní hrdiny.¹⁶

Roku 1919 vyřezal řezbář Karel Nosek podle Skupova návrhu figurku Spejbla, který měl být partnerem Kašpárka. Skupa se tak pokoušel oživit tradiční lidové typy loutkového divadla novým komickým typem. Tato syntéza však nebyla nejšťastnější.

Rozhodující význam pro dotvoření jeho charakteru měl však teprve Hurvínek, kterého vyřezal Gustav Nosek a na scéně se objevil roku 1926. Jejich vzájemná podobnost vzhledu přivedla Skupu velmi rychle na myšlenku udělat z Hurvínka Spejblova syna. V pořadech pro děti ovšem Skupa poněkud zmírňoval groteskní karikaturu Spejbla, který v nich vystupoval především jako starostlivý, ale komický popletený otec. Vznikl tak dvojtyp, který popularitou charakterů Spejbla a Hurvínka činil tuto dvojici téměř soběstačnou.¹⁷

Loutková představení Spejbla a Hurvínka působily především na dětské obecenstvo, častým tématem byly Spejblovy pokusy o výchovu Hurvínka. Jedním z modelových příkladů slouží scénky zkoušení Hurvínka ze školních vědomostí, které na malém prostoru dokázaly s přesně dávkovaným komickým účinkem odhalit podstatu charakterů obou postav.

---

¹⁴ Alice Dubská. *Dvě století českého loutkářství*. 2004, s. 198

¹⁵ Alice Dubská. *Dvě století českého loutkářství*. 2004, s. 198

¹⁶ Alice Dubská. *Dvě století českého loutkářství*. 2004, s. 24

¹⁷ Alice Dubská. *Dvě století českého loutkářství*. 2004, s. 200

Významné místo v komplexu realizačních prostředků Spejbla a Hurvínka zauímají prostředky jazykové, hlasové a pohybové, hlavně jejich významové propojení, proto je to pro dětského diváka tak rozmanité a zajímavé. Pro dialogy Spejbla a Hurvínka je charakteristická velká rozmanitost jazykových prostředků, výrazně je odlišujících od běžné mluvy. Slouží jak ke komickému efektu – přeroknutí, komolení slov, ..., tak k charakterizaci postav. Spejbl často používá cizí slova v nesprávném kontextu, zastaralé či bezobsažné výrazy. Hurvíněk se naschvál snaží slova, kterým nerozumí překládat do roviny určené pro kluka z ulice, což je pro děti velmi zábavné a blízké. Spejbl ve vztahu k Hurvínkovi podléhá tomu aktivnějšímu a bystřejšímu z dané dvojice.¹⁸ S jazykovými prostředky souvisí hlasové prostředky. Sám Skupa dokázal mluvit obě postavy a díky svému hereckému talentu je dokázal jedinečně ozvláštnit.

Skupovy loutky vzbuzovaly podiv tím, co všechno dovedou na jevišti převést – hrát virtuózně na hudební nástroje, tancovat, převádět artistická čísla, jezdit bravurně na koloběžce, ... Nejenže se tímto využitím potencionálu loutky Skupa radikálně odlišoval od představ většiny svých současníků.

Současníci chápali Spejbla a Hurvínka na různé úrovni zobecnění: jako karikaturu měšťáckého pojetí výchovy, jako zesměšnění školometství, karikaturu doby, která nemá správný vztah k dítěti.¹⁹

V roce 1930 Skupa zakládá vlastní divadlo s názvem Plzeňské loutkové divadélko prof. Skupy. Hlavními postavami jeho inscenací nadále zůstávali Spejbl a Hurvíněk, které později doplnila paní Frňoulová – ženský protějšek Spejbla a později i Mánička se psem Žerykem. Mánička je úžasný protějšek Hurvínka, je přehnaně uctívá, poslušná a dětsky naivní.

Skupa se se svým divadlem probojoval i do Evropy, později do USA, dnes je Spejbl a Hurvíněk znám po celém světě.

Po smrti Josefa Skupy, v roce 1957, se stal „adoptivním otcem“ Spejbla a Hurvínka Miloš Kirschner. Dnes jsou doprovázeni na svých představeních Helenou Štáchovou a Martinem Kláskem.

---

¹⁸ Eva Vodičková. Josef Skupa a česká loutkářská tradice. 1957. s.29

¹⁹ Alice Dubska. *Dvě století českého loutkářství*. 2004, s. 202, 203

2.1.3 Jiří Trnka

Tento rodák z Plzně byl již ve školních letech okouzlen loutkami, jeho výtvarný talent objevil a prohluboval Josef Skupa, který ho pozval ke spolupráci v Loutkovém divadle feriálních osad. Skupa mu umožnil vystudovat Umělecko – průmyslovou školu v Praze. Již v sedmnácti letech získal první ocenění za řezbované marionety inspirované dramaty Williama Shakespeara.

Pod Skupovým vedením získával důležité divadelní zkušenosti. Dokud byl Skupa ve „Feriálkách“, tvořil Trnka převážně pro něj, po té co si Skupa založil svůj soubor, mohl se Trnka realizovat nezávisle. Po deseti letech ve Feriálkách, kdy si ověřoval své zkušenosti, se v roce 1936 rozhodl otevřít vlastní divadlo s názvem Dřevěné divadlo. Zde mohl své divadelní zkušenosti maximálně využít. Velkou pozornost věnoval technickému vybavení, ale také velkorysému personálnímu obsazení uměleckého souboru. Přivedl si známého činoherce Rudolfa Hrušínského nejstaršího.

Po otevření Dřevěného divadla uvedl na scénu několik loutkových představení, které byly určeny výhradně dětem. Nejznámější hra, Mezi broučky, která byla pouze volnou adaptací Karafiátových Broučků. Kritika ocenila zejména Trnkův výtvarný podíl na inscenaci: líbezný svět přírody, které vykouznil hrou barev a světél i jeho lyrické, dětsky prosté loutky, které evokovaly v dětech pocity bezpečného a šťastného dětství.²⁰

Pro děti, kreslil Trnka s láskou ilustrace k pohádkovým knížkám. Jednou z nejmilejších knih byli již zmiňovaní Broučci. Střídal štětce s perem a dlátem, jeho Medvídek Míša hrál v jeho Dřevěném divadle, pak jsme ho mohli najít namalovaného v knížkách, kde putoval z lesa do cirkusu, později do ZOO a do loutkového divadla. Stal se natolik oblíbeným, že někteří z nás ho měli doma jako hračku, plstěného medvídka.

Jiří Trnka dal hodně na to, co jeho děti intuitivně vybrali, dával jim posuzovat jeho obrazy, poslouchal jejich nekonečné příběhy a hodně z nich čerpal, byl toho názoru, že: Děti mají daleko přesnější pohled než dospělí.²¹ Děti ho měly rády, uměl to s nimi, mluvil s nimi vždycky jako s dospělými, nejšťastnější byl s dětmi do šesti či sedmi let, s jejich pohádkovým světem. Později je přeci jen škola oddálí a už mají své zájmy.

---

²⁰ Alice Dubská. *Dvě století českého loutkářství*. 2004, s. 229

²¹ Helena Chvojková. *Jiří Trnka*. 1990. s. 47

U Trnkových doma se hrály pohádky, které hrála celá rodina, pokud hrál Trnka dětem loutkové divadlo, podle slov Jiřího Trnky mladšího bylo to vždy nevídaným způsobem. I když začal zdánlivě vážně, vždy se to zvrhlo v legraci. Měl smysl pro humor.²²

U Trnků doma měli různé loutky, ty které Trnka používal v divadle, byly veliké a nevhodné pro děti na hraní, byly příliš těžké. Loutky, které Trnka používal ve filmech, byly velmi krásné, ve hře se daly fázovat, což znamená postavit je do jakékoli polohy nebo gesta a člověk si mohl představovat, co která říká nebo dělá. Nejlépe se hrálo s loutkami dekorativními, tyto loutky neměly žádný účel, nebyly určeny pro film ani loutkové divadlo, byly to výtvarné portréty.

Trnka miloval film, miloval ho z pohledu diváka, ale i tvůrce. Dělal filmy kreslené i loutkové. Když začínal působit ve studiu Bratři v triku, propagoval zde samozřejmě loutky. Na Trnkových zfilmovaných loutkových dílech vyrostla nejedna generace diváků.

---

²² Helena Chvojková. *Jiří Trnka*. 1990. s. 47

3 Loutka na 1. stupni základní školy

3.1 Prostředky výchovy

Jedním z úkolů výchovy je hledání nových cest přístupu k utváření dětské osobnosti, funkce rodičů se v dnešní uspěchané době – ať chceme nebo ne – hodně zmenšila. Rodičovskou výchovu zde nahrazuje učitel, dětský kolektiv, počítače, televize. A tyto náhražky rodiny nemusí zrovna správně rozvíjet dětskou představu. Správné usměrnění dětských představ můžeme rozvíjet nejen převyprávěním knihy, příběhu, ale také mnohem působivěji. Tím působivějším prostředkem máme na mysli loutky, kdy dětem dokážeme oživit nejen dětského hrdinu, ale půjčíme-li dítěti loutku do ruky, pomůžeme mu i k jeho seberealizaci.

Loutka nám může pomoci nejen k popularizaci různých knih, ale rozhodně nám může pomoci v otázkách výchovy dětí. Děti na 1. stupni základní školy jsou ještě v hojné míře obdařené fantazií a nesmírnou dávkou představivosti. Pokud dáme dítěti do ruky neživou hmotu a chceme, aby s ní zacházelo, jako s živou bytostí není to pro něj žádný problém. Dítě si velmi dobře uvědomuje, že jeho prováděná činnost je pouze hra. Každé dítě je instinktem vedeno ke hře a hrátkám, každá hra má vždy určitý systém, ale dítě si je většinou neuvědomuje.

V dnešní době si děti velmi často hrají právě na to, co slyšely vyprávět doma, ve škole, co viděly nebo si přečetly na internetu.

Loutky jsou pro děti od 5 do 10 let nejbližší, pomocí loutky lze u dětí odreagovat některé nežádoucí psychické stavy, vzniklé z rychlého způsobu života. V poslední době se loutka stává účinným prostředkem i v rehabilitačních procesech tělesně postižených dětí. Loutka působí v dětských nemocnicích, ozdravovnách, kde napomáhá nejen při psychické, ale i fyzické rekonvalescenci dětí. Loutka patří mezi nejjednodušší a nejpřístupnější prostředky působivosti. Dá se použít při různých příležitostech a v jakémkoliv prostředí.²³

Čteme-li dítěti pohádku, v níž vystupuje dobrý, neohrožený a ušlechtilý hrdina, který bojuje se zlým nepřítelem, dítě docela jistě ztotožňuje s tímto hrdinou sebe. Prožívá s ním velmi aktivně každou situaci, cítí se být bojovníkem za pravdu a vášnivě si přeje, aby boj vedený ušlechtilým hrdinou skončil vítězstvím nad lstí a zlobou. V tom je velký

význam pohádky jako prostředku k výchově lidskosti...

---

²³ Drahomíra Pražáková. *Loutka jako výchovný a zábavný prostředek pro děti*. 1974

„...náš hlavní úkol spočívá v tom, abychom probudili ve vnímavé dětské duši drahocennou schopnost prožívat něco s někým, trpět a radovat se s někým, bez níž člověk není člověkem.²⁴

---

²⁴ K. I. Čukovskij. *Od dvou do pěti*. 1959

3.2 Psychologický, estetický a etický vývoj

Formování žáka z hlediska pedagogiky nám pomáhá také divadlo, které organicky doplňuje školu, dokáže daleko více prospět k estetickému a etickému rozvíjení dětí než škola samotná, která je díky tematickým plánům příliš konkretizovaná. Divadlo působí na estetický vývoj dítěte mnohostranněji než jakékoliv jiné umění.

Psychologické výzkumy umění se doposud ubíraly jedním ze dvou směrů: buď se zaměřovaly na psychologii umělce, tvůrce, podle toho, jak se odrazila v tom či onom díle, nebo na prožitky diváka či čtenáře při vnímání díla.²⁵

Každý účastník loutkového nebo hraného představení vnímá toto představení rozlišně, každý má různě vysoké nároky nebo jiný vkus, takto odlišně dokáží i děti mladšího školního věku přemýšlet nad loutkou jako bytostí.

Estetická výchova má v pedagogice již dlouhou historii. Ke konci minulého století se tato výchova rozšířila hlavně v západoevropských zemích, kde jejím hlavním cílem byla snaha čelit jednostranné racionalizaci školní výuky a snažila se o vyrovnaní rozumové výchovy s vytvářením a působením citů, vůle a celé osobnosti dítěte.

Umění a výchova by měly být svébytnými fenomény lidského duševního vývoje, bez vzájemné nadřazenosti či služebnosti jednoho vůči druhému a jejich dynamika nevychází jen ze společenských aspektů, ale vyvěrá již ze samotné přírodní „podstaty“ lidského bytí.²⁶

Loutkové divadlo má neuvěřitelnou vlastnost a jedinečnou výhodu, že neskutečný svět pohádky se může nejen brát jako skutečný, ale také jej takto věrohodně a pravděpodobně realizovat. Fabule pohádky se proto pro loutkové divadlo stává zcela přirozenou základnou pro strukturální uspořádání iluzivního typu. Mluvící zvířata i oživé stromy a květiny jsou pro loutkové divadlo stejně jako pro pohádku něčím zcela normálním, běžným, lehce stvořitelným. Způsob vyprávění, v němž věci a zvířata zázračně napomáhají šťastnému konci, je pro loutkové divadlo nejvlastnější podstatou jeho iluze. Uvolňuje přímo ideálně předmětný význam loutky, a zároveň tento předmětný význam dovoluje fixovat význam jiný, organizovat a vytvářet struktury (složitá sdělení).

---

²⁵ Josef Maňák. *Kapitoly z metodologie pedagogiky*. 1994. s. 115

²⁶ Piaget, J., Inhelderová, B.: *Psychologie dítěte*. 2007. s. 97

Loutkové divadlo je prvním divadlem v životě člověka a jako takové by mělo působit na jeho estetické kvality.

Loutkové divadlo je u dětí oblíbené (kromě řady dalších důvodů) proto, že právě svými technickými možnostmi může lépe než divadlo herecké vyhovovat dětskému světu svými prakticky neomezenými možnostmi. Jde o to, aby si i loutkové divadlo bylo těchto skutečností plně vědomo a účinně přispělo k rozvíjení sémiotické funkce.²⁷

I pro loutkové divadlo platí obecné zásady divadelního umění, zvláště zákon jednání (fyzického i slovního), význam konfliktu, požadavek emocionální působivosti i zaměření rozumového, spádnost děje, bohatá charakteristika postav, vyjádřená především činy, ale tlumočená zpravidla i osobitým jazykem.²⁸

Loutka je prvek výtvarného umění, dílo výtvarníka – sochaře a malíře a ten spolupracuje s režisérem a hercem. Loutkové divadlo je tedy divadlem herce, režiséra a výtvarníka. Psychický stav loutky vyjadřuje herec hlasem. Důležité je, co loutka umí. Vyjadřuje se také pohybem. Je to vzájemné doplňování a vzájemné ovlivňování. Loutkářský výtvarník není vázán prakticky ničím. Jde tu o stylizaci. To umožňuje daleko větší deformaci loutky, aby důsledně a co nejvýrazněji sloužila jako znak dramatické postavy.²⁹

Dítě si je vědomo toho, že v divadle jde o skutečnost jinou – o skutečnost uměleckou. Je mu jasné, že loutka je znakem dramatické postavy – i když si to tak pochopitelně nikdy neformuluje – ale přesto při představení jakoby „propadá iluzi“ vcití se do loutky a do příběhu.

K loutce velmi jistě patří herec, protože bez něj nemůže loutka ožít. Hlas a pohyby, kterými herec loutku oživuje v nás probouzí iluzi živosti loutky. Výraznost a monumentalizace loutky vychází nejen z dramatické postavy, ale i z charakteru loutky. Tyto vlastnosti jsou různé u marionety, maňáska či javajky.

---

²⁷ Časopis *Loutkář*. Ročníky 1973. č. 6

²⁸ František Sokol. *Svět loutkového divadla*. 1987. s. 168

²⁹ Časopis *Loutkář*. Ročník 1969, *Loutkové divadlo v životě dítěte*

Čím mladší jsou dětské diváky, tím bedlivěji je třeba přihlížet k syntetičnosti dětského vnímání k pozvolnému a nedostatečnému vydělování částí z globálního obrazu scény, tím pečlivěji je třeba dětem umožnit jasnou orientaci v celku scénického seskupení. Mladší diváky zaujme víc pohybová akce než slovo, statické nedramatické (vyprávěcí) scény neupoutávají nadlouho dětskou pozornost ani ve věku „realistickém.“ Naproti tomu přemíra akcí rychle za sebou nakupených a rychlé střídání proměn vedou k ztrátě orientace.³⁰

---

³⁰ Časopis *Loutkář*. Ročník 1969. Č. 8-9

3.2.1 Školní věk

V tomto období je důležité dát dětem příležitost ke kontaktu s druhými dětmi, nazýváme ho období přirozeného společenského způsobu života. Dítě všechno své jednání orientuje k sobě samému, může docházet k identifikaci dítěte s hrdinou loutkového díla. Dítě se do tohoto hrdiny vcítí, dokáže spolu s ním vytvářet představy a rozvíjet sémiotické funkce, může cítit sympatie, či antipatie. Posiluje své sebevědomí a navazuje citové vztahy.³¹

Myšlení

Myšlení se v tomto období nazývá „divergentní“, neboli zvažující více variant postupů. Dítě v tomto věku začíná přesněji odlišovat realitu od světa subjektivních přání a obav, překonává dětský egocentrismus a vstupuje do období „věcného nahlížení reality.“³²

V tomto věku je pro děti nejdůležitější názornost, bez které by neporozuměly zdůvodnění početních či mluvnických jevů. Dětské myšlení se nedokáže odpoutat od názornosti, což nijak nesnižuje jeho účinnost.³³

Vnímání

Proces vývoje vnímání u dětí rozdělil Binet do tří stádií:

1. Stádium předmětů - jedná se o stádium prostého výčtu předmětů bez pochopení celkového smyslu děje.
2. Stádium činností - děti předměty adekvátněji popisují i charakterizují, avšak z hlediska celku dokáží postihnout jen dílčí aktivity a vztahy. – Děti leží, babička vypráví, něco se vaří.
3. Stádium vztahů

Kresba – dítě k původnímu obrysu přidává postupně další detaily. Vnímání směřuje k analytičnosti, zvyšuje se schopnost z vnímaného celku vyčlenit části a s porozuměním z nich opět složit celek. Převaha bezděčného vnímání je zvolna vystřídána záměrným organizovaným procesem. Rostoucí schopnost analyzovat a diferencovat napomáhá kvalitnější orientaci.

---

³¹ Časopis *Loutkář*. Ročník 1973 č. 5 Sokol - *Děti předškolního věku a loutkové divadlo*

³² Dočkalová, V. Sobotková, I. *Vybrané kapitoly z psychologie pro učitele*. 1994. s. 117

³³ Dočkalová, V. Sobotková, I. *Vybrané kapitoly z psychologie pro učitele*. 1994. s. 117

Rozvoj kvalit vnímání se vedle rozlišování chyb či rozdílů v obrázcích projevuje a může i např. také výčtem znaků určitého předmětu (nůž - ostrý, tupý, cvičit špičatý, kuchyňský, zavírací...)

Ještě v osmi letech nebývá u mnohých dětí zcela spolehlivá orientace v prostoru a čase.³⁴

Pozorování

Představuje zacílené, plánovité a aktivní vnímání. Zpočátku je třeba klást otázky a tím jakoby rozčleňovat objekt na dílčí části a hlediska. Názorné a jedinečné vjemy jednotlivých částí jevů se postupným vyloučením nepodstatných detailů stávají základem obecných představ. Dítě tak postupně přechází od analytického vnímání konkrétních předmětů ke schematickým syntézám společných znaků určitých tvarů (hrušeň, smrk, borovice – strom). Vyrůstá tak v paměti zásoba a přesnost jak konkrétních, tak i obecných představ a kategorií umožňující logické utřídění denotátů. Ve vyšších ročnících pak lze stále šířeji nahradit bezprostřední názornost pouhým slovním popisem. Také myšlenkové operace, jsou dalším stupínkem k pozdějšímu nenázornému postihování podstatných stránek jevů.³⁵

Fantazie

V předškolním období byla fantazie ústřední funkcí duševního dění, v průběhu dětství však dochází k jejímu postupnému útlumu. Přispívá k tomu zvyšující se sebekontrola, sebekritičnost, tyto aspekty jako by dusily dětskou spontánnost, expresivitu a tvořivost.³⁶

Shrnutí:

Pro děti je důležitá barevnost, hned poznají, jestli barvy symbolizují dobro nebo zlo, všímají si jí scény, kostýmů loutek. Důležitá, pro jejich vnímání, je také atmosféra.

---

³⁴ Dočkalová, V. Sobotková, I. *Vybrané kapitoly z psychologie pro učitele*. 1994. s. 117

³⁵ Dočkalová, V. Sobotková, I. *Vybrané kapitoly z psychologie pro učitele*. 1994. s. 119

³⁶ Dočkalová, V. Sobotková, I. *Vybrané kapitoly z psychologie pro učitele*. 1994. S. 119

3.3 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Základní vzdělávání je jedinou etapou vzdělávání, kterou povinně absolvuje celá populace žáků ve dvou obsahově, organizačně a didakticky navazujících stupních vzdělávání.

Základní vzdělávání na 1. stupni usnadňuje svým pojetím přechod žáků z předškolního vzdělávání a rodinné péče do povinného, pravidelného a systematického vzdělávání. Stojí na principu poznávání, respektování a rozvíjení individuálních potřeb, možností a zájmů každého žáka (nezapomíná na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami). Vzdělávání svým praktickým a činnostním charakterem spolu s odpovídajícími metodami motivuje žáky k dalšímu učení, vede je k učební aktivitě a poznání, že je možné hledat, objevovat, tvořit a nalézat vhodný způsob řešení problémů.

Dramatická výchova je do RVP ZV zařazena jako jeden z doplňujících vzdělávacích oborů, který není povinnou součástí základního vzdělávání, ale jeho obsah doplňuje a rozšiřuje. Dramatickou výchovu je možné využít pro všechny nebo jen některé žáky jako povinný nebo povinně volitelný vzdělávací obor. Jako metoda práce může, nebo by dokonce měla prolínat skrze všechny předměty.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru DRAMATICKÁ VÝCHOVA pro 1. stupeň ZŠ:

Očekávané výstupy – 1. období (tj. 1. – 3. ročník)

- žák zvládá správné tvoření dechu, hlasu, artikulace a správného držení těla, dokáže hlasem a pohybem vyjadřovat základní emoce a rozpoznávat je v chování druhých
- zkoumá témata a konflikty na základě vlastního jednání
- spolupracuje ve skupině na tvorbě jevištní situace, prezentuje ji před spolužáky
- rozlišuje herní a reálnou situaci, přijímá pravidla hry
- reflektuje s pomocí učitele svůj zážitek z dramatického díla (divadelního, filmového, televizního, rozhlasového)

Očekávané výstupy - 2.období (tj. 4. - 5. ročník)

- žák pracuje s pravidly hry a jejich variacemi, dokáže vstoupit do role a v herní situaci přirozeně a přesvědčivě jednat
- propojuje somatické dovednosti a kombinuje je za účelem vyjádření vnitřních stavů a emocí vlastních i určité postavy

- rozpoznává témata a konflikty v situacích a příbězích, nahlíží na ně z pozic různých postav, zabývá se důsledky jednání postav
- pracuje ve skupině na vytvoření menšího inscenačního tvaru a využívá přitom různých výrazových prostředků
- prezentuje inscenační tvar před spolužáky a na základě sebereflexe a reflexe spolužáků na něm pracuje
- reflektuje svůj zážitek z dramatického díla, rozlišuje na základě vlastních
- zkušeností základní divadelní druhy³⁷

Školy by měly zařazovat dramatickou výchovu do svého ŠVP jen tehdy, pokud mají k dispozici pedagogy, kteří mají vnitřní zapálení pro dramatickou výchovu. Měli by to být lidé, kteří jsou hluboce přesvědčeni o jejím významu a přínosu, který může ovlivnit atmosféru celé školy. V neposlední řadě by měl být zmíněný učitel odborně připraven.

Na vedení školy, učitelích je, aby při zavedení tohoto předmětu byla tolerantnější k většímu hluku, který k práci v dramatické výchově patří. Nutností je odborná učebna vybavená nejlépe kobercem. Důležité je i materiální vybavení pomůckami potřebnými při realizaci lekcí dramatické výchovy (klobouky, jednoduché hudební nástroje, šátky, rekvizity, atd.)

---

³⁷ RVP ZV 2005, s.88

3.4 Loutka ve výuce

Učitelé prvního stupně, převážně prvních tříd, očekávají, že jejich žáci se s loutkou již v minulosti setkali. Obvykle se s loutkou setkáváme poprvé v předškolním věku, v mateřských školách, ale může se stát i to, že se naše první setkání s loutkou posune i do mladšího školního věku. V dřívějších dobách se divadelním a loutkovým zálibám věnovali děti, které navštěvovali různé externí kroužky mimo školu. V letech 80. 20. století se ve školství začíná formovat nový druh vzdělávání, který přináší do škol i dramatickou výchovu, ovšem tato dramatická výchova doposud není povinným předmětem. Proto i dnes je možné, že se žáci prvního stupně s loutkou setkávají až v pozdějším věku. Ovšem tento vyučovací předmět není jenom o loutkaření a o hraní, jak si spousta učitelů myslí, ale je hlavně o projevování citů, a pocitů, o kooperaci spolužáků. Proto loutka není hlavním smyslem dramatické výchovy, ale loutka, nebo jakýkoliv předmět, který nám pomáhá usnadňovat výuku, patří do všech předmětů. Dá se využít ve všech částech hodiny.

Loutka v předškolním i mladším školním věku svým charakterem, který je bezpochyby optimistický, přispívá k radostnému životu dětí. Působí hravou formou na děti, navazuje na jejich nejvlastnější činnost, kterou je hra. Díky loutce se mohou děti rychleji přizpůsobit školním návykům, na které si někteří jedinci těžce zvykají, kvůli přechodu z předškolního věku do mladšího školního věku, neboli z mateřské školy do základní školy. Loutka, jak již bylo zmíněno, je neživá hmota, ale díky loutkoherci, či komukoliv kdo loutku vede, oživne. A tato oživená loutka upoutá mnohem jednodušeji pozornost žáků, přispívá k vytvoření úzkého kontaktu s nimi. Oživená loutka vede děti k aktivitě. Dítě v mladším školním věku není těžké obalamutit, proto se loutka stává jedním z nejvhodnějších prostředků, díky které nenásilně přimějeme děti bez velkého úsilí k plnění úkonů, které po dětech vyžadujeme. Pro děti splnění úkolu, které po nich není vyžadován násilím, ale hrou, není jeho plnění žádný problém a s ochotou ho vykonají.

Zásadní rozdíl v práci mezi loutkovým divadlem a činností s loutkou v základní škole je v konkrétním cíli, jenž vyplývá z potřeb a prostředí základní školy. Vyučující respektuje věkové a individuální zvláštnosti dětí, a protože učitelka dobře zná prostředí třídy, respektuje i zvláštnosti jednotlivců, specifické potřeby. V rámci hry s loutkou se může s jednotlivou poznámkou obrátit ke konkrétním dětem, je-li to potřebné, do představení může vložit problémy, které je potřeba řešit. Loutkovou hrou může učitel vzbudit zájem o návyk, který se jen verbálním připomínáním těžce vypěstovává, a nadále jej upevňovat. Využití loutek by mělo být plánovité, nenahodilé.

Práce s loutkou je na místě, potřebuje-li vyučující zesílit zájem dětí, navodit jejich soustředěnost, zvláště pak v situacích pro děti nezajímavých. Tehdy loutka zapůsobí, coby stimul a taktéž jako motivační prvek. Loutka může děti provázet celým vyučováním. Může jim pokládat otázky, zadávat úkoly. Za dobrý nápad lze považovat loutku v roli maskota třídy. Veliké uplatnění má loutka na poli etických a společenských vztahů a estetické výchovy. Při práci s loutkou se nabízí improvizované scénky, ať už připravené či jako reakce na danou situaci. Loutka napomáhá řešit nastolenou problémovou situaci. Zajímavé jsou ilustrované pohádky, hrané například na stole, vedoucí k rozvíjení slovní zásoby, k samostatnému mluvnímu projevu dětí. Tu může hrát učitelka, namísto čtení pohádky anebo ji mohou provádět děti. Loutka může být inspirací pro výtvarný, ale i hudební projev dítěte. Hlavním cílem estetické výchovy je vést děti k chápání krásy, objevovat pro ně umělecká díla, podílet se na jejich vkusu, naplňovat jejich citový život. Loutka, loutkové divadelní představení může být inspirací, námětem k malbě či kresbě ve výtvarné výchově.

Obrovské možnosti skýtá loutka v naplňování mezipředmětových vztahů. Loutka je i dobrým pomocníkem v naplňování průřezových témat realizovaných na 1. stupni ZŠ. Dobře se uplatňuje v osobnostní a sociální výchově, neboť napomáhá k utváření dobrých mezilidských vztahů ve třídě i mimo ni.

III VÝZKUMNÁ ČÁST

1 Úvod

Dramatická výchova není jenom vytváření divadla, je to především předmět, ve kterém se žáci mají naučit kooperovat, vcit'ovat, pomáhat a učitel má za úkol zkvalitňovat vztah dítěte k ostatním, rozvíjet jeho obzory.

Výchovná dramatika rozvíjí nejen dramatický talent, cítění a estetické vnímání, nejenže vychovává v jedinci poučeného diváka i aktivního divadelníka, ale také s pomocí dramatických a divadelních prostředků podněcuje a zkvalitňuje personálně sociální růst jedince.³⁸

Při hlubším zamyšlení docházíme k názoru, že tato diplomová práce se nebude věnovat předmětu dramatická výchova, ale bude se věnovat loutce, jako takové, která je s dramatickou výchovou úzce spojena. Obě mají mnoho společného. Působí na oblast estetickou, etickou, sociální i rozumovou.

Z mateřské školy si žáci na 1. stupeň přinášejí první zkušenosti a pocity ze setkání s loutkou a dramatickou výchovou. Na učiteli je pak na toto navázat a dál rozvíjet.

Loutka se dá využít ve všech částech hodiny, a to nejenom při dramatické výchově, ale při všech hodinách, které se na základní škole vyučují.

Cílem práce je zmapovat zda se loutka využívá ve výuce na 1. stupni základních škol v Liberci a Turnově.

---

³⁸ Valenta, M. Miller, O. Vítková, M. Kozáková, Z. Strnadová, I. Mužáková, M. *Psychopedie*. 2009. s. 139

1.1 Cíl výzkumu

Hned v úvodu každého výzkumu bychom si měli položit otázku, co je účelem našeho snažení a vybrat si k tomu vhodné prostředky. Přesněji řečeno, musíme vymezit cíl výzkumu, stanovit hypotézy a zvolit vhodné techniky k jeho dosažení.

Cílovou skupinou pro účely tohoto výzkumu se stávají učitelé, kteří vyučují na 1. stupni ZŠ.

Hlavním tématem je problematika využití loutky ve výuce a motivaci na 1. stupni ZŠ.

Cílem výzkumné práce je tedy zmapovat využití loutky ve výuce na 1. stupni ve 2 velkých městech Libereckého kraje, samotném Liberci a Turnově, a ověřit zda se loutka používá či nikoli.

Liberecký kraj je jedním z nejmenších v České republice. Vzhledem k jeho specifikům jsem nemohla zvolit stejně velká města, zvolila jsem tudíž spádové oblasti. Liberec je krajským městem, Turnov je spádová obec. Turnov a jeho okolí představuje početně stejnou skupinu žáků jako Liberec samotný.

1.2 Výzkumné problémy a hypotézy

Ke splnění cíle byly zadány následující hypotézy:

H1 – Můžeme předpokládat, že více jak 90% učitelů se s loutkou setkalo v předškolním věku.

H2 – Vzhledem k tomu, že v okolí Turnova a v Turnově samotném se vyskytují menší školy než v Liberci, lze předpokládat, že více než 65% učitelů 1. stupně ZŠ, kteří budou ve výuce i v motivaci používat loutku bude právě z Turnova a jeho blízkého okolí.

H3 - Pokud má loutka v dnešní době ve výuce své místo, můžeme také předpokládat, že může zastat roli výchovného prostředku.

H4 – Předpokládejme, že více jak 96% učitelů, kteří ve výuce i v motivaci používají loutku, používají právě maňáska.

H5 - Předpokládejme, že více jak 70% učitelů se chce v oblasti loutkoherectví dále vzdělávat.

H6 - Předpokládejme, že pokud učitelé používají v motivaci i ve výuce manipulativní prostředek nebo loutku pak více jak 65% učitelů si myslí, že tyto prostředky výchovy zlepšují danou výuku.

2 Vyhodnocení získaných informací

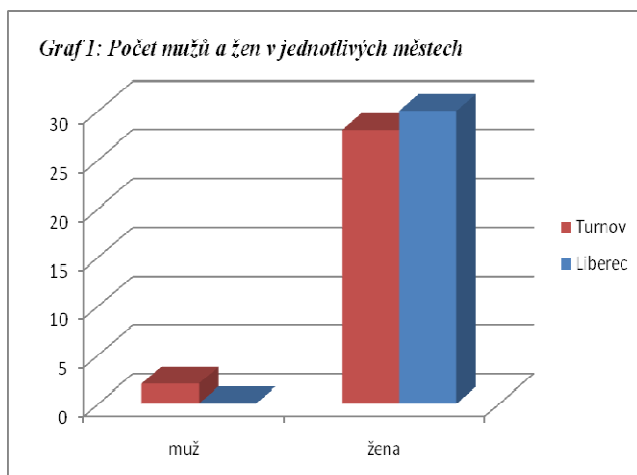
2.1 Údaje o výzkumném vzorku

Popisem zkoumaného vzorku se zabývají tabulky 1 až 4.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 100 učitelů 1. stupně ZŠ z 12 škol z Liberce a 15 škol z Turnova a jeho blízkého okolí. Ze 100 vrácených dotazníků bylo vybráno celkem 60, u kterých byla použita i metoda volného rozhovoru.

Tab. 1: Počet mužů a žen v jednotlivých městech

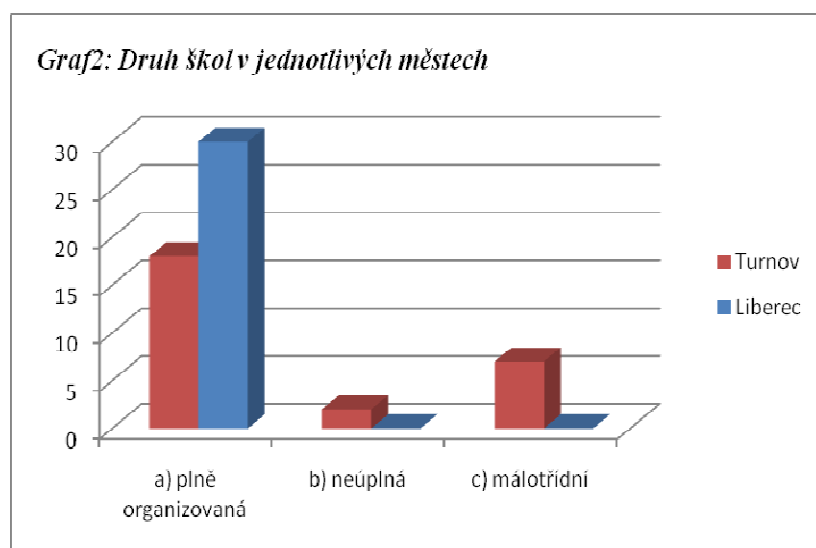
Město/pohlaví	Turnov	%	Liberec	%
muž	2	7%	0	0%
žena	28	93%	30	100%
celkem	30	100%	30	100%

Z prvního grafu je patrné, že ve vybraných školách převládají ženy.

Tab. 2: Druh škol v jednotlivých městech

Druh školy	Turnov	%	Liberec	%
a) plně organizovaná	18	60%	30	100%
b) neúplná	2	7%	0	0%
c) málotřídní	7	23%	0	0%
celkem	30	100%	30	100%

V Libereckém kraji se nachází mnoho škol, jak plně organizovaných, tak i málotřídních.

V Liberci samotném najdeme převážně školy plně organizované, jsou to školy, ve kterých se nachází 1. a 2. stupeň.

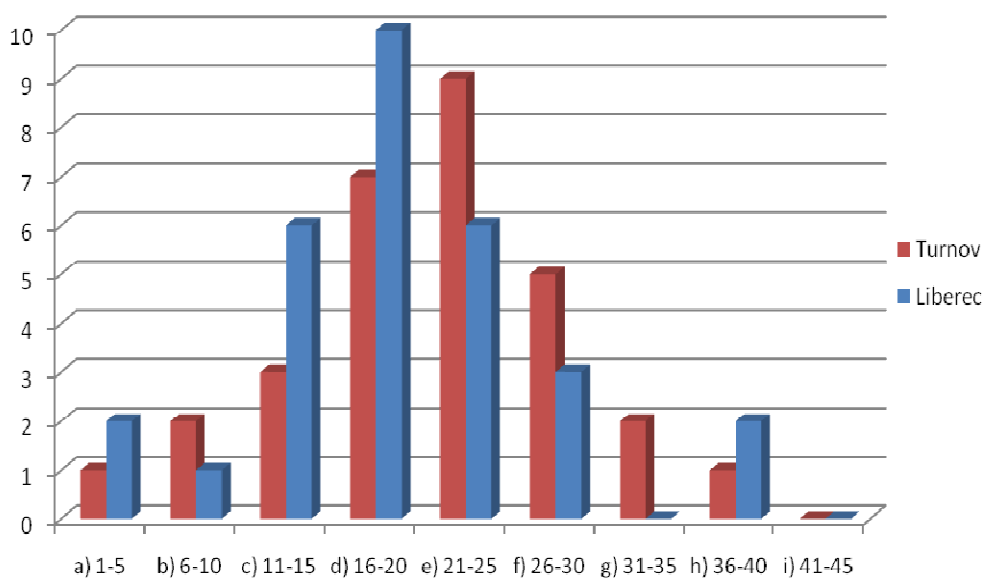
Na Turnovsku převládají školy málotřídní, samozřejmě jsou tu i školy plně organizované s hojným počtem žáků.

Tab. 3: Doba praxe dotázaných učitelů

Doba praxe	Turnov	%	Liberec	%
a) 1-5	1	3%	2	7%
b) 6-10	2	7%	1	3%
c) 11-15	3	10%	6	20%
d) 16-20	7	23%	10	33%
e) 21-25	9	30%	6	20%
f) 26-30	5	17%	3	10%
g) 31-35	2	7%	0	0%
h) 36-40	1	3%	2	7%
i) 41-45	0	0%	0	0%
celkem	30	100%	30	100%

Graf3: Doba praxe dotázaných učitelů

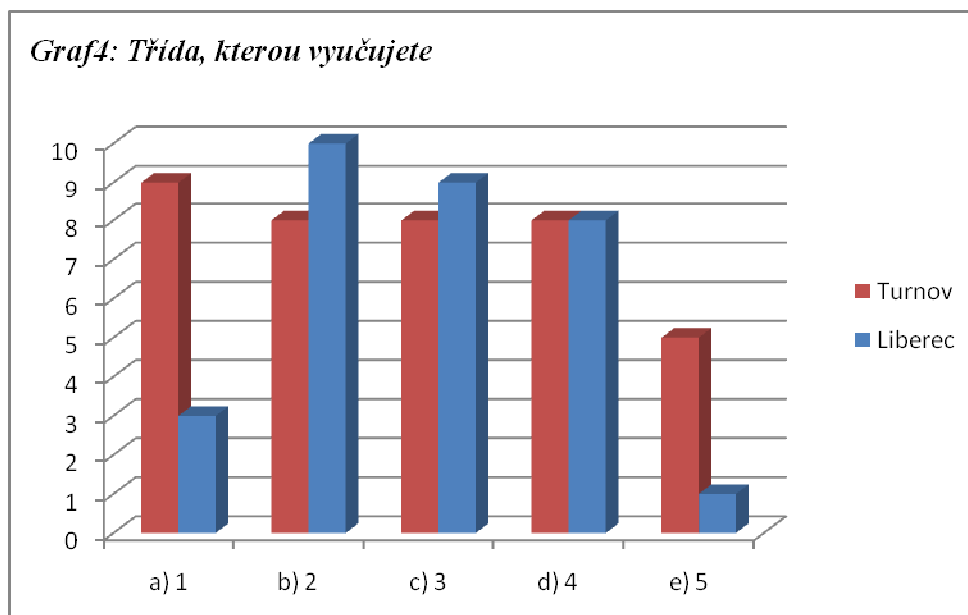

Z grafu číslo 3 je patrné, že nejvíce dotazovaných učitelů z Turnovska pracuje ve školství od 16 do 25 let, v Liberci je nejvíce dotazovaných v praxi učitele 21 až 25 let.

Tab. 4 - Třída, kterou vyučujete

Třída	Turnov	%	Liberec	%
a) 1	9	30%	3	10%
b) 2	8	27%	10	33%
c) 3	8	27%	9	30%
d) 4	8	27%	8	27%
e) 5	5	17%	1	3%
celkem	38	127%	31	103%

Graf4: Třída, kterou vyučujete

V tabulce číslo 4 vidíme výsledky, které přesahují hranici 100%, neboli 30 dotázaných, je to způsobeno tím, že na Turnovsku se nacházejí i málotřídní školy, ve kterých jeden učitel má na starosti více tříd, ale s touto skutečností se můžeme setkat i v Liberci, kde se můžeme setkat s učiteli, kteří vyučují ve více třídách.

2.2 Výsledky stanovených hypotéz

Ke splnění cíle byly zadány následující hypotézy:

H1 – Můžeme předpokládat, že více jak 90% učitelů se s loutkou setkalo v předškolním věku.

H2 – Vzhledem k tomu, že v okolí Turnova a v Turnově samotném se vyskytují menší školy než v Liberci, lze předpokládat, že více než 65% učitelů 1. stupně ZŠ, kteří budou ve výuce i v motivaci používat loutku bude právě z Turnova a jeho blízkého okolí.

H3 - Předpokládejme, že pokud učitelé používají v motivaci i ve výuce manipulativní prostředek nebo loutku pak více jak 65% učitelů si myslí, že tyto prostředky výchovy zlepšují danou výuku.

H4 - Pokud má loutka v dnešní době ve výuce své místo, můžeme také předpokládat, že může zastat roli výchovného prostředku.

H5 – Předpokládejme, že více jak 96% učitelů, kteří ve výuce i v motivaci používají loutku, používají právě maňáska.

H6 - Předpokládejme, že více jak 70% učitelů se chce v oblasti loutkoherectví dále vzdělávat.

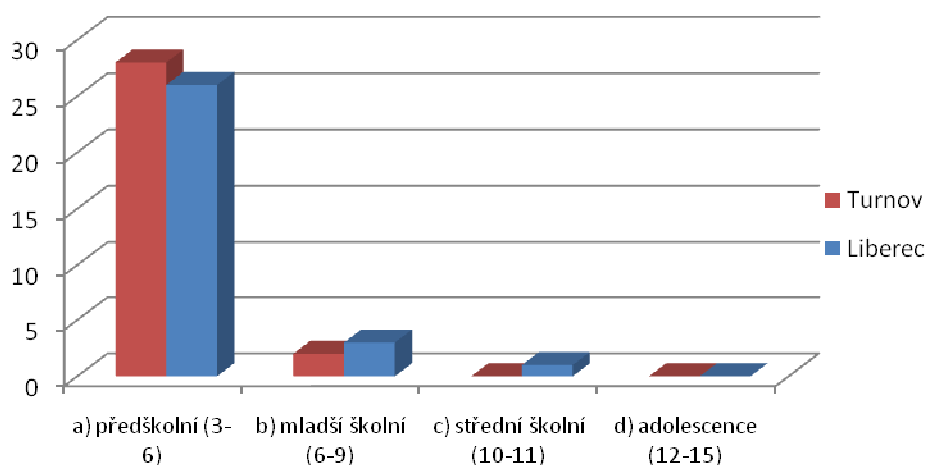
2.2.1 První setkání s loutkou

V této kapitole se budeme zabírat otázkou, kdy se vlastně samotní učitelé setkali poprvé s loutkou.

Tab. 5 - První setkání s loutkou

Věk	Turnov	%	Liberec	%
a) předškolní (3-6)	28	93%	26	87%
b) mladší školní (6-9)	2	7%	3	10%
c) střední školní (10-11)	0	0%	1	3%
d) adolescence (12-15)	0	0%	0	0%
celkem	30	100%	30	100%

Graf5: První setkání s loutkou

Diskuze

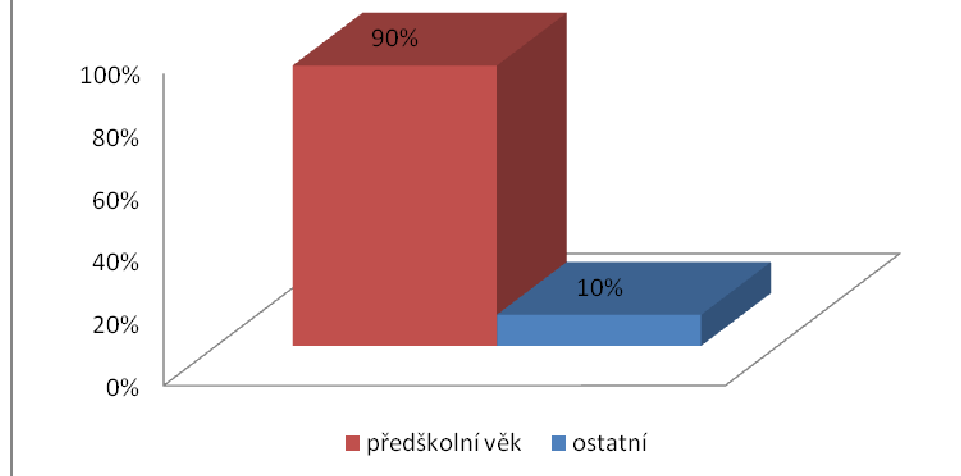
Shromážděná data byla zanesena do tabulky, v které najdeme jak procentuální hodnoty, tak číselné hodnoty.

Když byla všechny výše zmíněná data uspořádaná, mohlo se přistoupit k závěrečnému hodnocení stanovené hypotézy. Cílem bylo potvrdit či vyvrátit hypotézu H1: „Můžeme předpokládat, že více jak 90% učitelů se s loutkou setkalo v předškolním věku.“

Na základě tabulky pět byl vypracován sloupcový graf pět, který ukazuje číselné zastoupení jednotlivých stupňů věkové zralosti.

Na první pohled je patrné, že nejvíce dotázaných se prvně setkalo v předškolním věku, jedná se o věk, kdy většina učitelů navštěvovala mateřskou školu.

Graf 5.1 - Důkaz platnosti hypotézy H1

Závěr

K zjištění platnosti bylo použito informací, které byly získané od učitelů 1. stupně základních škol z Liberce a blízkého okolí Turnova. Plně si uvědomuji, že některé mohou být učiteli subjektivně zkresleny. Například při použití metody volného rozhovoru se samotní učitelé svěřejí se skutečností, že oni samotní se s loutkou setkali v pozdějším věku než je předškolní, ale do dotazníku vyplnili věk předškolní. Nejspíše se jedná o fakt, že nenavštěvovali mateřskou školu, která prvky dramatické výchovy využívá ve své práci. Pokud tyto skutečnosti pomineme, můžeme předpokládat následující.

Platnost hypotézy **H1** se potvrdila.

2.2.2 Používanost loutky ve výuce i v motivaci

V této části výzkumné práce se budeme zabírat otázkou, které z vybraných měst ve výuce a motivaci používá více loutku a manipulativní prostředky.

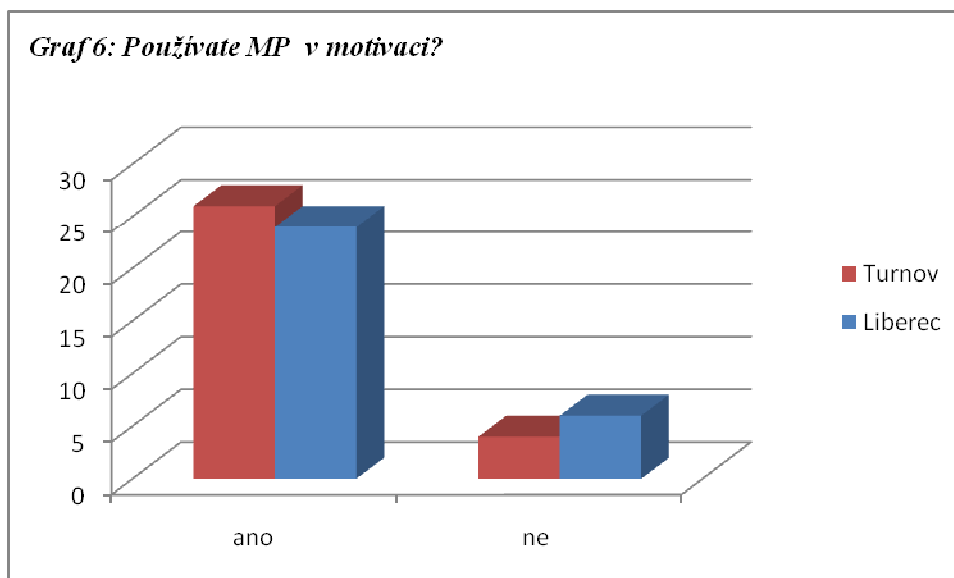
K vyhodnocení údajů, které byly získané metodou dotazníku, byly použity otázky uzavřené.

Diskuze

Ze všeho nejdříve byla učitelům položena otázka, zda manipulativní prostředek či loutku používají v motivaci. Tato otázka byla položena z důvodu, že do každé hodiny motivace patří, jelikož je to psychický proces, který usměrňuje naše chování pro dosažení určitého cíle. Vyjadřuje souhrn všech skutečností, jako jsou radost, zvědavost, očekávání. Všechny tyto skutečnosti jsou pro žáka důležité a v hodinách je nelze opomenout.

Tab. 6 - Používáte manipulativní prostředek (dále jen MP) v motivaci?

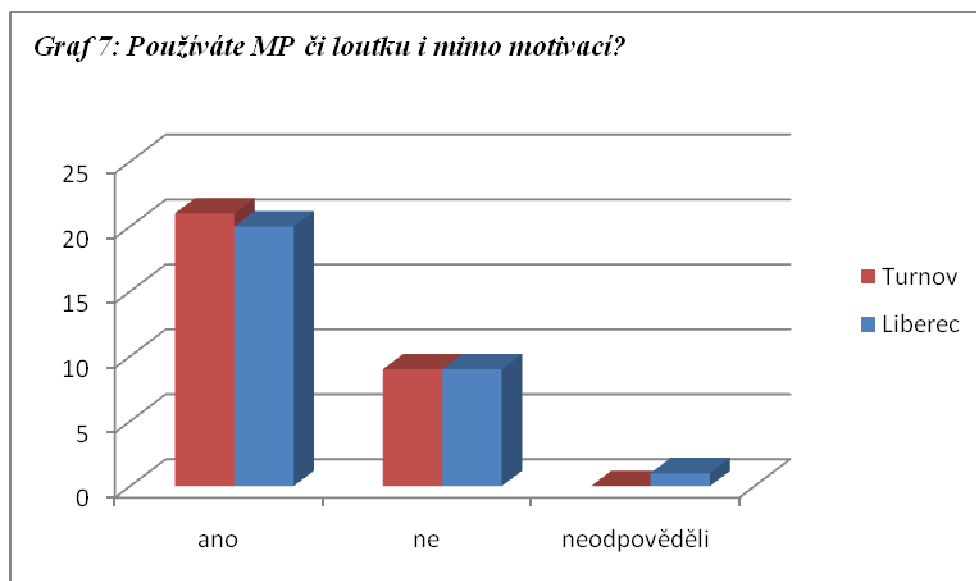
	Turnov	%	Liberec	%
ano	26	87%	24	80%
ne	4	13%	6	20%

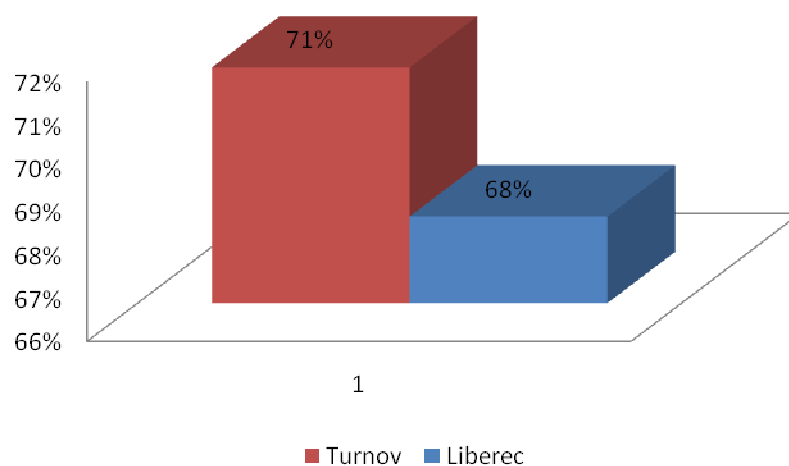
Po zanesení dat do tabulky číslo šest a následné zobrazení v grafu šest, zjišťujeme, že tato data by nám na potvrzení či vyvrácení hypotézy **H2** („Vzhledem k tomu, že v okolí Turnova a v Turnově samotném se vyskytují menší školy než v Liberci, lze předpokládat, že více než 65% učitelů 1. stupně ZŠ, kteří budou ve výuce i v motivaci používat loutku bude právě z Turnova a jeho blízkého okolí.“) nestačily. Z tohoto důvodu byla učitelům položena i druhá otázka zda používají manipulativní prostředek či loutku ve výuce. Na tuto otázku nám odpovídá tabulka číslo sedm a graf číslo sedm.

Tab. 7: Používáte MP či loutku i mimo motivaci?

	Turnov	%	Liberec	%
ano	21	70%	20	67%
ne	9	30%	9	30%
neodpověděli	0	0%	1	3%
celkem	30	100%	30	100%

Graf 6.1 - Důkaz platnosti hypotézy H2

Závěr

Hypotéza H2 předpokládá, že více než 65% učitelů 1. stupně ZŠ, kteří používají manipulativní prostředek či loutku ve výuce nebo motivaci je právě z Turnova a jeho blízkého okolí. Pro účely potvrzení, či vyvrácení této hypotézy byl vytvořen graf 6.1, která dává jasnou odpověď. Je patrné, že 71% učitelů, kteří používají loutku či manipulativní prostředek v motivaci či výuce je právě z Turnova. Výsledek výzkumu je o 6 % vyšší, než byla předpokládaná hodnota.

Platnosti hypotézy **H2** se potvrdila.

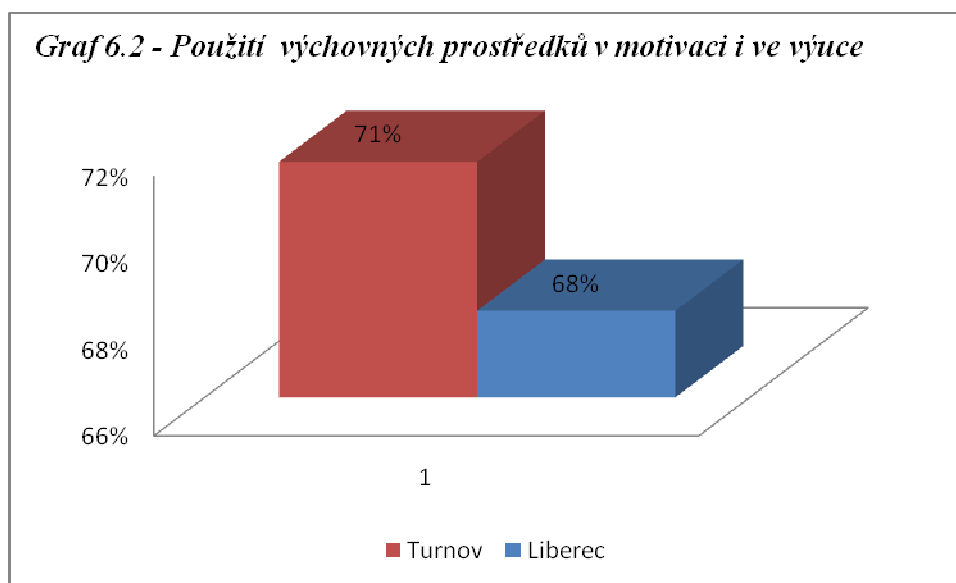

2.2.3 Prostředky výchovy ve výuce

Tato kapitola navazuje na předešlou kapitolu. Bude nás zajímat otázka, zda učitelé, kteří v motivaci i ve výuce používají prostředky výchovy si myslí, že zlepšují danou výuku.

Diskuze

Z grafu číslo 6.2 lze vyčíst, že 71% dotázaných ze základních škol v okolí Turnova a 68% dotázaných z Libereckých základních škol používá prostředky výchovy v motivaci i ve výuce. Tyto data byly použity z tabulek číslo pět a šest.

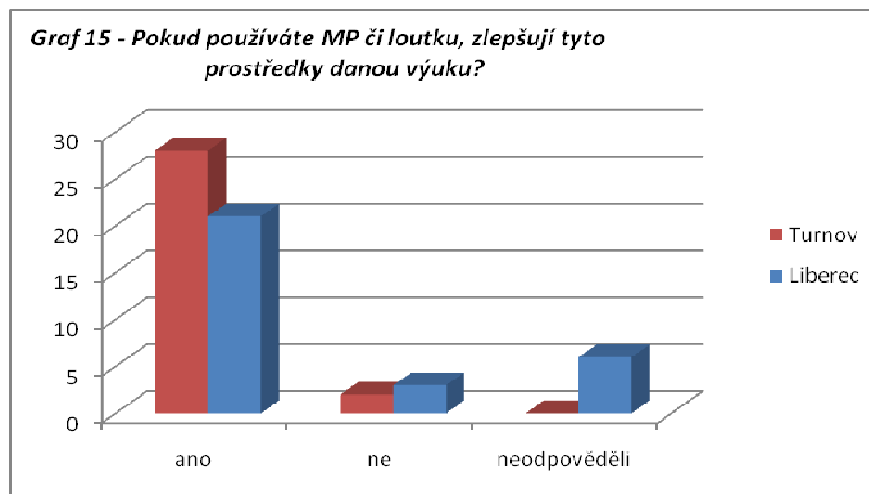

Z tabulky číslo 15 lze vyčíst, že i přestože učitelé z Liberce nepoužívají tolik tyto prostředky výchovy ve výuce, věří, že tyto prostředky výchovy zlepšují výuku.

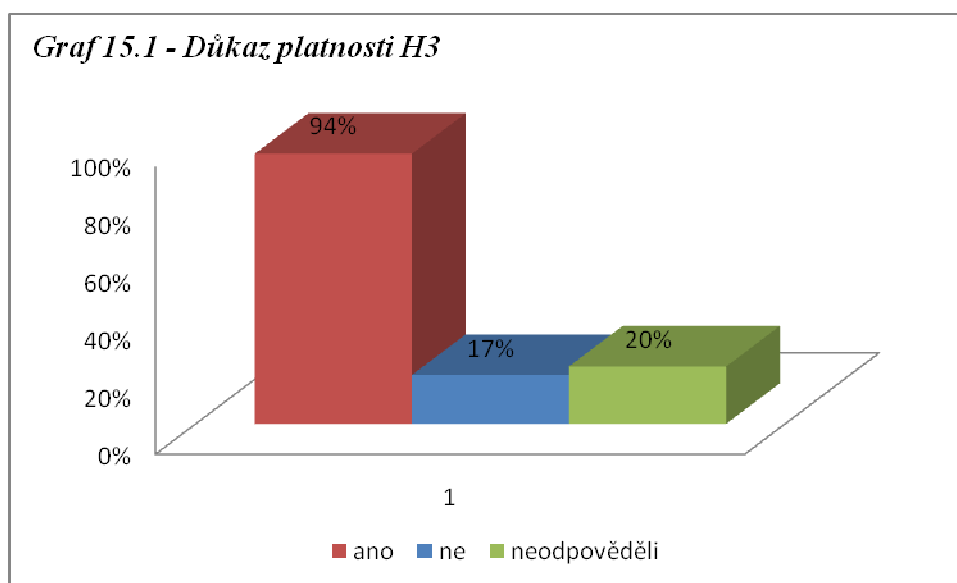
Tab. 15 - Pokud používáte MP či loutku, zlepšují tyto prostředky danou výuku?

	Turnov	%	Liberec	%
ano	28	93%	21	70%
ne	2	7%	3	10%
neodpověděli	0	0%	6	20%
celkem	30	100%	30	100%

V grafu pak zřetelně vidíme poměr mezi jednotlivými městy. Výsledky tohoto šetření ukazují, že více učitelů z Turnova si myslí, že tyto prostředky výchovy zlepšují danou výuku.

Závěr

Hypotéza H3 hovořila o tom, že pokud učitelé používají v motivaci i ve výuce manipulativní prostředek či loutku, pak více jak 65% učitelů si myslí, že tyto prostředky výchovy zlepšují danou výuku. Toto potvrzení bylo výzkumným šetřením potvrzeno. Důkaz platnosti hypotézy podává graf 15. 1. 94% učitelů z obou vybraných měst si myslí, že tyto prostředky výchovy zlepšují danou výuku, 17% dotázaných učitelů si myslí, že tyto prostředky výuku nezlepšují a 20% dotázaných neodpovědělo.

Hypotéza **H3** se potvrdila.

2.2.4 Role loutky jako výchovného prostředku

Otázka, zda loutka může zastat roli výchovného prostředku, musela být bezpochyby položena. V této části výzkumné práce si ověříme, jestli si učitelé na prvním stupni základních škol myslí, zda loutka do výchovně vzdělávacího procesu patří.

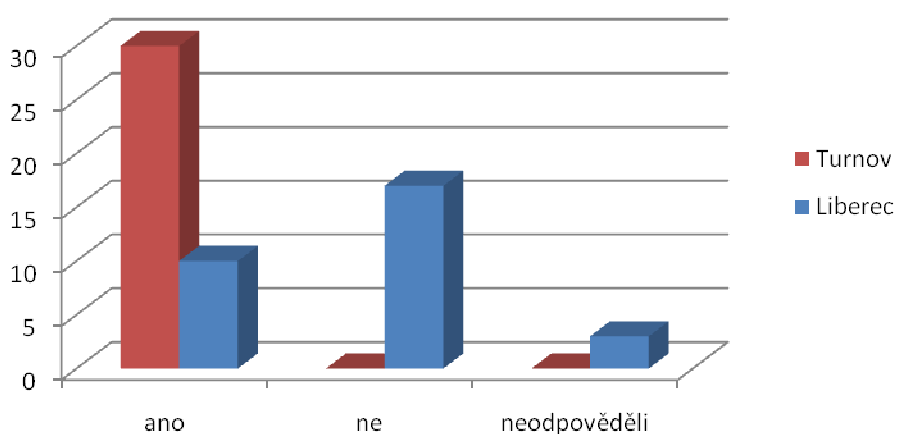
Diskuze

Hned na počátku pracování na této diplomové práci bylo důležité položit si otázku, zda vůbec loutka do výchovně vzdělávacího procesu patří. Tato otázka byla položena i našim dotazovaným učitelům. V tabulce deset můžeme vidět, že 100% dotazovaných z Turnova a jeho blízkého okolí si myslí, že loutka má ve výchově své místo. Z Liberce si tuto skutečnost myslí pouhé 33% učitelů.

Tab. 10 - Myslíte si, že v dnešní době má loutka v edukaci své místo?

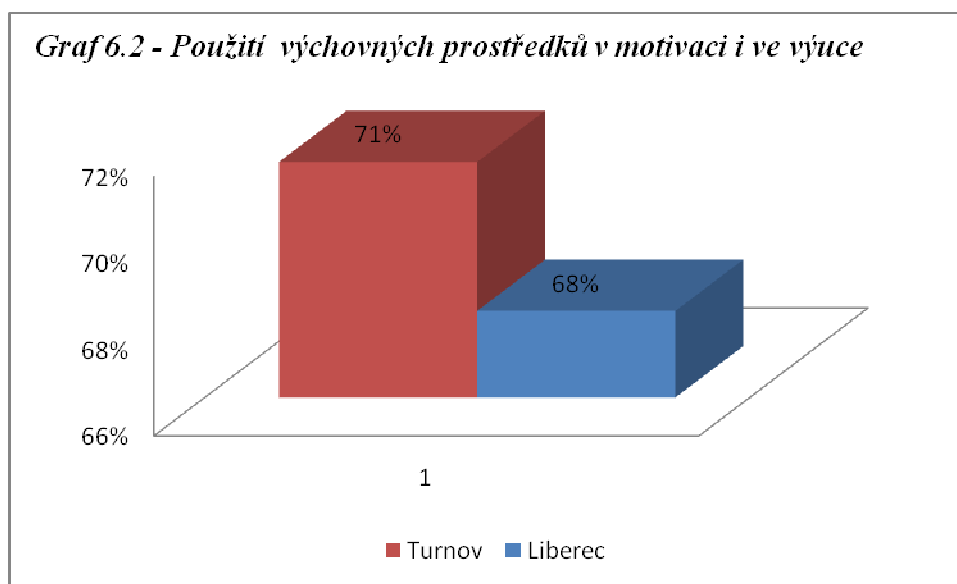
	Turnov	%	Liberec	%
ano	30	100%	10	33%
ne	0	0%	17	57%
neodpověděli	0	0%	3	10%
celkem	30	100%	30	100%

Graf 10: Myslíte si, že v dnešní době má loutka v edukaci své místo?

Data z tabulky byly zaneseny do grafu deset, kde v lepším znázornění se dozvídáme, že více jak polovina dotazovaných z Liberce si myslí, že loutka své místo v edukaci nemá.

Takovýto rozdíl mezi dotazovanými je poněkud šokující, i přestože na počátku dotazníku byly položeny otázky typu, zda učitelé používají loutku či manipulativní prostředek v motivaci či ve výuce, kdy podle grafu 6.2 můžeme vidět procentuální zastoupení obou měst. Celkem 68% učitelů z Liberce opovědělo, že tyto prostředky výchovy používá, ale v zápětí 57% týž dotazovaných odpoví, že loutka v edukaci své místo nemá. Tento výsledek je hodně rozporuplný.

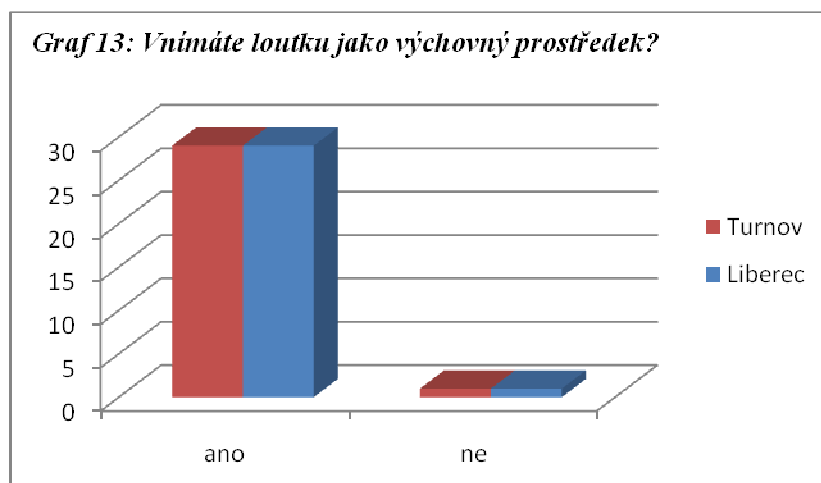
Je možné, že tento výsledek této otázky mohla ovlivnit velikost měst, přeci jen Turnov je menší město, ve kterém jsou i menší školy než v Liberci.

Další otázka, která byla položena, zněla, zda učitelé vnímají loutku jako výchovný prostředek. Na tuto otázku nám odpoví tabulka třináct.

Tab. 13 - Vnímáte loutku jako výchovný prostředek?

	Turnov	%	Liberec	%
ano	29	97%	29	97%
ne	1	3%	1	3%
celkem	30	100%	30	100%

V tabulce třináct vidíme, že učitelé z obou měst mají na tuto otázku stejný názor. Tyto data byla zanesena do grafu číslo třináct.

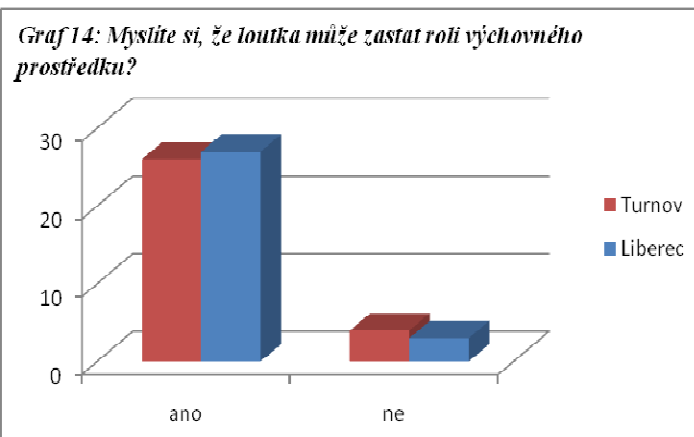
Odpověď na další otázku, která je důležitá pro dopověď na hypotézu **H4** („Pokud má loutka v dnešní době ve výuce své místo, můžeme také předpokládat, že může zastat roli výchovného prostředku.“), se dozvíme v tabulce číslo 14.

Tab. 14 - Myslíte si, že loutka může zastat roli výchovného prostředku?

	Turnov	%	Liberec	%
ano	26	87%	27	97%
ne	4	13%	3	10%
celkem	30	100%	30	100%

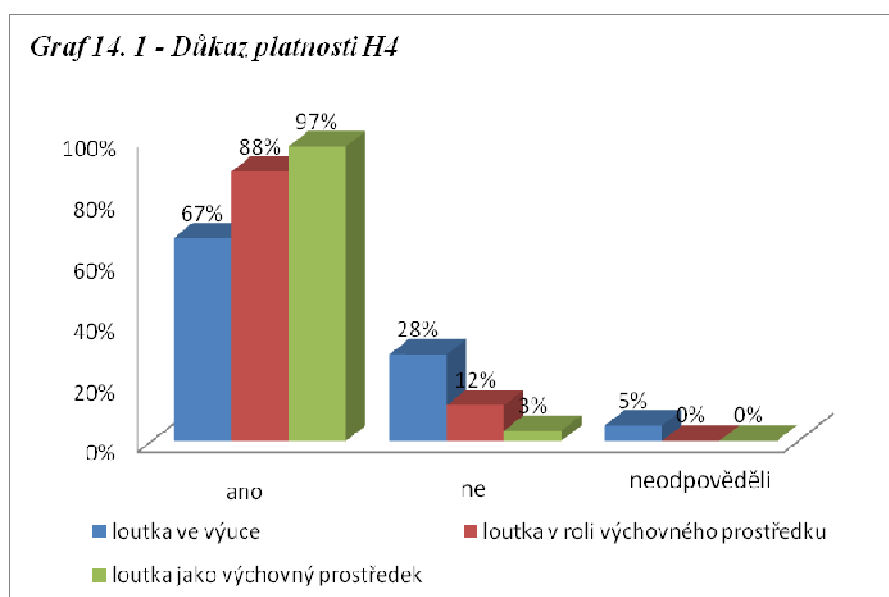
A v této otázce se rovněž dostáváme do rozpolupných odpovědí. Když jsme se v tabulce číslo deset dozvěděli, že podle libereckých učitelů loutka nemá v edukaci své místo, pak rovněž tytéž učitelé odpověděli na otázku, zda loutka může zastat roli výchovného prostředku, že 97% učitelů si myslí, že ano.

Podivuhodné také je, že titíž učitelé z turnovských škol, kteří si myslí, že loutka má určitě své místo ve vzdělávání dětí, pak 13% těchto dotazovaných si myslí, že loutka nemůže zastat roli výchovného prostředku. Tyto zpracovaná data můžeme lépe pozorovat v grafu číslo 14.

Závěr

Výzkum hypotézy **H4**: „Pokud má loutka v dnešní době ve výuce své místo, můžeme také předpokládat, že může zastat roli výchovného prostředku.“, prokázal, že 88% učitelů si myslí, že loutka může zastat roli výchovného prostředku.

2.2.5 Oblíbenost loutky

V této části výzkumu se budeme zabírat otázkami, zda učitelé seznamují žáky se způsobem manipulace s loutkou, jakým způsobem je seznamují s loutkou a jakou loutku preferují.

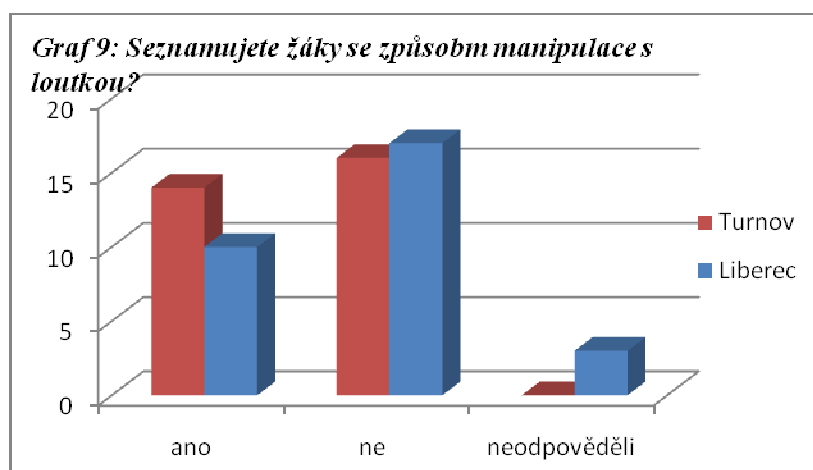
Diskuze

V tabulce devět se dozvíme, jestli učitelé seznamují žáky se způsobem manipulace s loutkou. Způsob manipulace s loutkou není vůbec jednoduchý, ale určitě záleží na druhu loutky. Každý z nás určitě v ruce někdy držel maňáska, podle mého názoru je to nejjednodušší loutka, a s touto loutkou se setkáváme v raném věku.

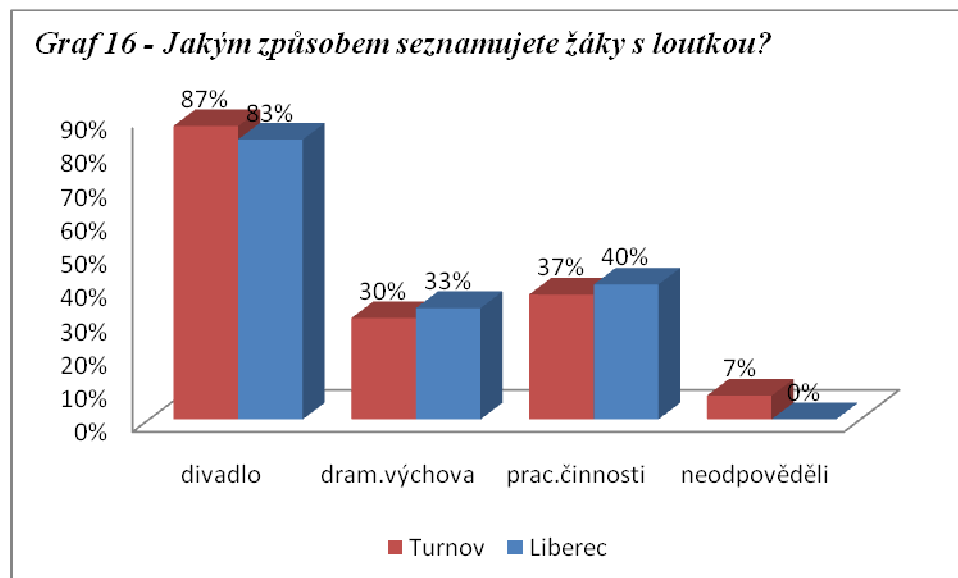
Tab. 9: Seznamujete žáky se způsobem manipulace s loutkou?

	Turnov	%	Liberec	%
ano	14	47%	10	33%
ne	16	53%	17	57%
neodpověděli	0	0%	3	10%
celkem	30	100%	30	100%

Pro lepší znázornění byl použit graf číslo devět, ve kterém lépe uvidíme, že učitelé z více jak 50% své žáky neseznamují se způsobem manipulace s loutkou.

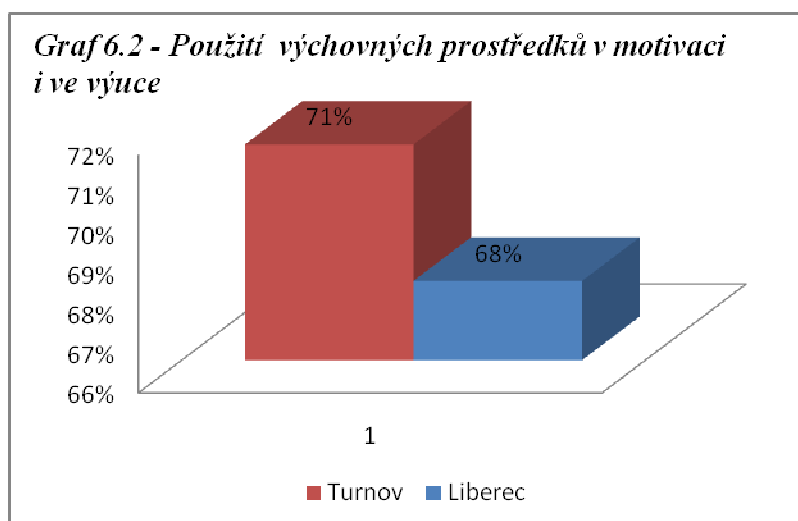
V grafu číslo 16 vidíme, že více jak 80% učitelů seznamuje žáky s loutkou v divadle, což dle mého názoru není moc praktické, ale pro děti je to atraktivní v případě pokud sám učitel neumí moc zacházet s loutkou.

Závěr

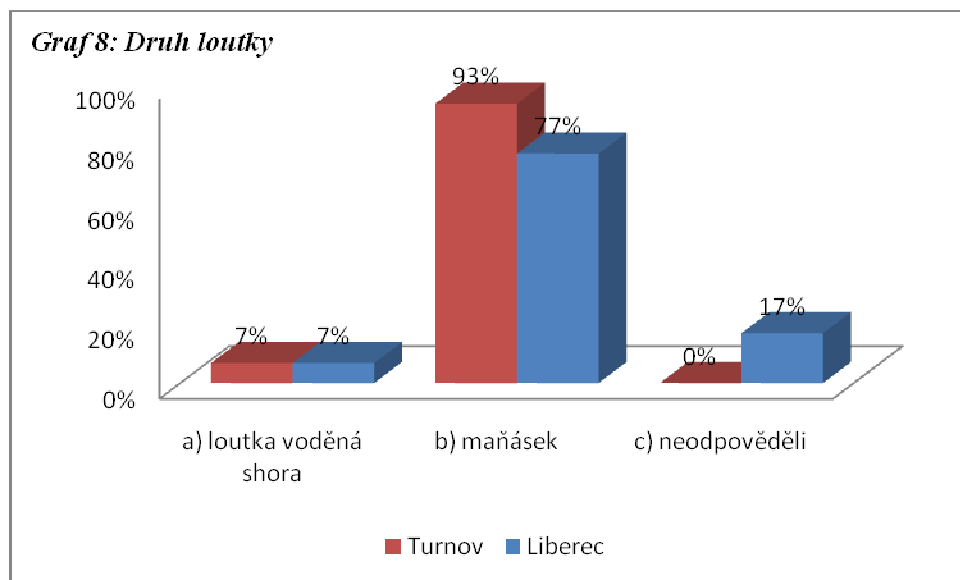
O platnosti či neplatnosti hypotézy **H5** se dozvíme až v závěru této kapitoly, kde si položíme otázku: „Předpokládejme, že více jak 96% učitelů, kteří ve výuce i v motivaci používají loutku, používají právě maňáska.

Z grafu 6.2 víme, že 70% učitelů používají ve výuce i v motivaci výchovný prostředek.

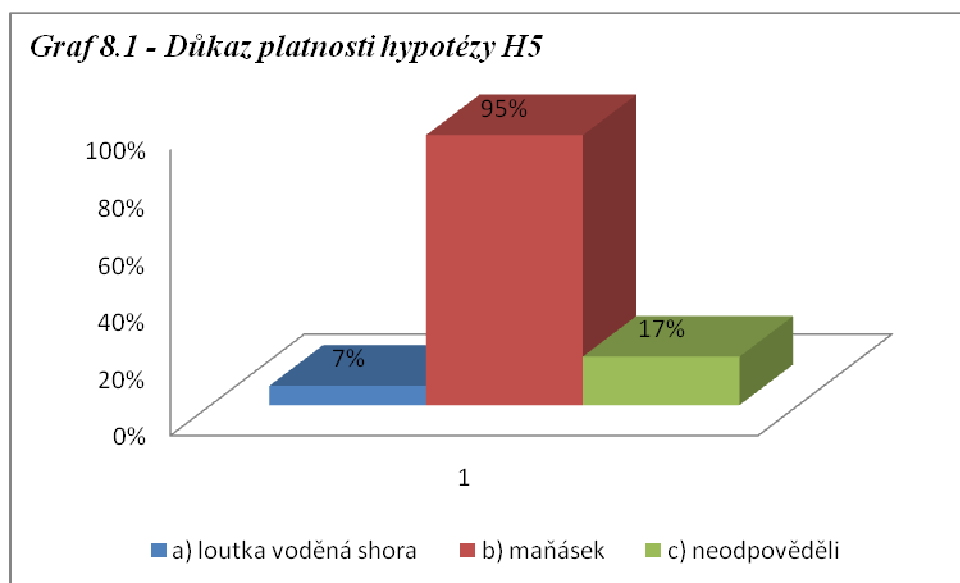

V grafu 8 vidíme, že 7% učitelů z obou měst používá ve výuce loutku voděnou shora, ale při používání maňáska jsou naše výsledky rozdílné, více se používá v Turnově a jeho blízkém okolí.

V grafu číslo 8.1 se dozvíme, zda se nám potvrdila či nepotvrdila platnost hypotézy H5.

Pozitivní zjištění je, že 95% učitelů ve výuce používá maňáska. Maňásek patří mezi loutky ovládané ze spodu, je to loutka jednoduchá na manipulaci.

Platnost hypotézy **H5** se nepotvrdila.

2.2.6 Vzdělavatelnost v oblasti loutkoherectví

Pokud v této výzkumné práci hodnotíme, jestli učitelé používají loutku ve vyučovacích jednotkách a jak své žáky seznamují s loutkou, musíme přistoupit k důležitému hodnocení této diplomové práce, zda vůbec existuje nějaká vzdělavatelnost v oblasti loutkoherectví.

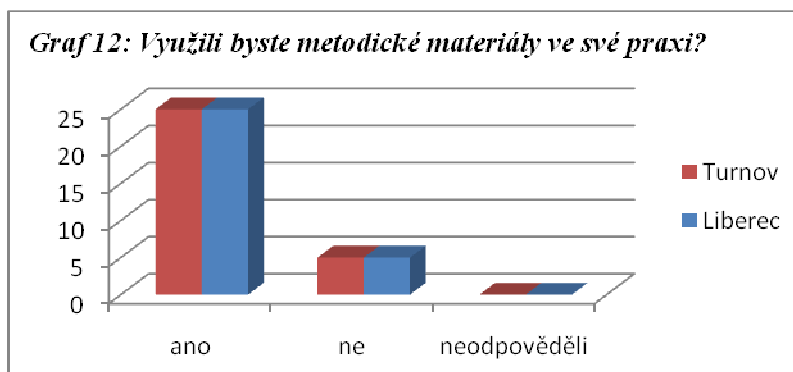
Diskuze

Tab. 12 - Využili byste metodické materiály (z loutkoherectví) ve své praxi?

	Turnov	%	Liberec	%
ano	25	83%	25	83%
ne	5	17%	5	17%
neodpověděli	0	0%	0	0%
celkem	30	100%	30	100%

Nejprve bychom si měli položit otázku, zda učitelé používají ve své praxi nějaké metodické listy, popřípadě materiály. Na tuto otázku nenajdeme odpověď v tabulkách, byla jim položena při rozhovoru s nimi. Po zjištění, že každý z dotazovaných používá nejen učebnice, ale i materiály dostupné z internetu, a mnoho dalších potřebných pracovních listů, které si pro žáky třeba i vytvoří sami, jsme dospěli k názoru, že metodické materiály jsou pro učitele stejně důležité jako učebnice a kurikula. Spousta z učitelů do těchto materiálů třeba jen nahlídne, kvůli inspiraci.

Proto jsme si položili i otázku, zda by učitelé použili metodické materiály týkající se oblasti loutkoherectví ve své praxi.

Podle grafu číslo 12 a tabulky číslo 12 vidíme, že výsledky z obou měst jsou totožné, 83% dotazovaných učitelů, by tyto materiály ve své praxi uvítali.

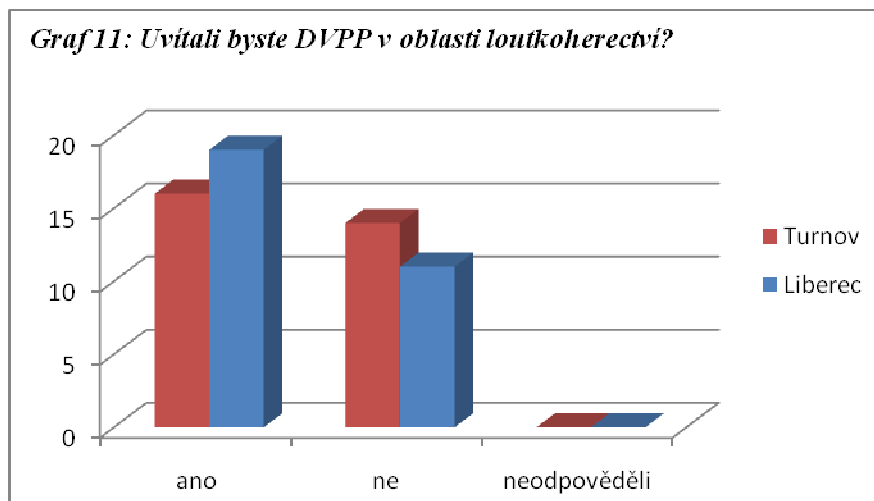
Dle mých zkušeností je docela obtížné sehnat nějaký metodický materiál k tématu loutky. V knihovnách existuje spousta knížek o historii loutkaření v Čechách a samozřejmě i tom jak uchopit různé typy loutek, jak je správně vodit, ale sehnat přímo literaturu o tom jak by nám loutka mohla pomoci ve výuce, je dost složité.

Proto jsme si položili i další otázku, která zní, zda by se učitelé v oblasti loutkoherectví dále chtěli vzdělávat.

Tab. 11: Uvítali byste DVPP v oblasti loutkoherectví?

	Turnov	%	Liberec	%
ano	16	53%	19	63%
ne	14	47%	11	37%
neodpověděli	0	0%	0	0%
celkem	30	100%	30	100%

Graf 11: Uvítali byste DVPP v oblasti loutkoherectví?

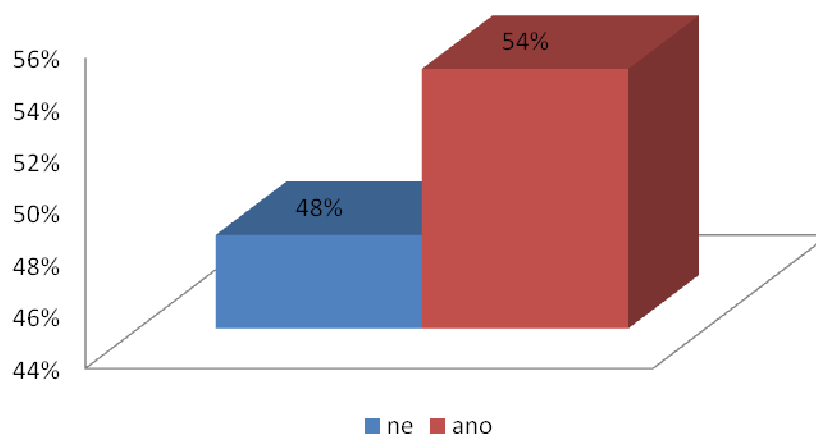
Podle grafu i tabulky číslo 11 vidíme, že více jak polovina dotazovaných by se chtěla dále vzdělávat v této oblasti.

Z těchto důvodů jsme se snažili vyhledat, jestli existují kurzy, které vzdělávají pedagogické pracovníky v oblasti loutkoherectví.

Závěr

Zkoumat tuto oblast nebylo vůbec jednoduché, materiály jsou, ale učitelé o nich více – méně neví. Vzdělávat by se také chtěli, ale nabídka kurzů není tak rozšířená, a určitě také záleží na řediteli, jestli jim kurz nabídne, nebo vůbec povolí, samozřejmě existují učitelé, kteří si kurz vyhledají sami a zafinancují sami, ale takových to není mnoho.

Graf 11.1 - Důkaz platnosti hypotézy H6

Celá tato kapitola měla potvrdit nebo vyvrátit platnost hypotézy **H6**: „Předpokládejme, že více jak 70% učitelů se chce v oblasti loutkoherectví dále vzdělávat.“

Tato otázka byla zkoumána samozřejmě dotazníkovou metodou, ale také i rozhovorem s učiteli, proto je výsledek platnosti této hypotézy dost neočekávaný.

Výsledek je o 16% nižší než hypotéza.

Platnost hypotézy **H6** se nepotvrdila.

IV Praktická část

1 Úvod

Cílem praktické části této diplomové práce je vytvoření ukázkových námětů jak v hodinách pracovat s loutkou.

V poslední kapitole výzkumné části se dozvídáme, že 54% učitelů 1. stupně základních škol by se rádo vzdělávalo v oblasti loutkoherectví. Sehnat materiál či absolvovat kurzy zaměřené na tuto oblast není vůbec jednoduché. Mnozí učitelé, ale udělají maximum, aby svoji práci ve výchovně vzdělávacím procesu obohatili.

Práce s loutkou je na místě, potřebuje-li vyučující zesílit zájem dětí, navodit jejich soustředěnost, zvláště pak v situacích pro děti nezajímavých. Tehdy loutka zapůsobí, coby stimul a taktéž jako motivační prvek. Loutka může děti provázet celým vyučováním. Může jim pokládat otázky, zadávat úkoly. Za dobrý nápad lze považovat loutku v roli maskota třídy. Veliké uplatnění má loutka na poli etických a společenských vztahů a estetické výchovy. Při práci s loutkou se nabízí improvizované scénky, ať už připravené či jako reakce na danou situaci. Loutka napomáhá řešit nastolenou problémovou situaci. Zajímavé jsou ilustrované pohádky, hrané například na stole, vedoucí k rozvíjení slovní zásoby, k samostatnému mluvnímu projevu dětí. Tu může hrát učitelka, místo čtené pohádky anebo ji mohou provádět děti. Loutka může být inspirací pro výtvarný, ale i hudební projev dítěte. Hlavním cílem estetické výchovy je vést děti k chápání krásy, objevovat pro ně umělecká díla, podílet se na jejich vkusu, naplňovat jejich citový život. Loutka, loutkové divadelní představení může být inspirací, námětem k malbě či kresbě ve výtvarné výchově.

Obrovské možnosti skýtá loutka v naplňování mezipředmětových vztahů. Loutka je i dobrým pomocníkem v naplňování průřezových témat realizovaných na 1. stupni ZŠ. Dobře se uplatňuje v osobnostní a sociální výchově, neboť napomáhá k utváření dobrých mezilidských vztahů ve třídě i mimo ni.

Výuka s loutkami vyžaduje kreativitu a rychlé myšlení, ale celkově to vyžaduje schopnost zapojit děti do práce s loutkami.

1.1 Jak pracovat s loutkami

V bodech zde je seřazeno jak pracovat s loutkou. Jsou to postupy, kterými by se měl zabývat každý, kdo loutkou manipuluje. Prvním bodem je vždy uvědomění k jakému účelu a za jakým úkolem loutku použijeme. Neméně důležité je prostředí v jakém bude loutka použita, dále dovednosti, charakteristika a musíme vzít potaz i na vlastnosti diváka.

1. Výběr druhu a typu loutky
  - přiřazení dovednosti, kterou loutka ovládá či nikoliv – počítání, čtení
  - patří sem i projevy chování, emoce
2. Jméno loutky, které z části charakterizuje postavu a chování loutky
  - stydlivá žába
3. Vytvoření hlasu loutky
  - medvěd – hluboký hlas
  - kočka – vyšší hlas
4. Výběr místa
  - v které části učebny budu loutku používat – koberec, stůl
5. Využití kreativity
  - práce s loutkou měla by být zábavná, děti by je měly používat, nebo vyrábět své vlastní

„maskot třídy“

2 Ukázky způsobu práce s loutkou

2.1 1. třída

2.1.1 Adaptace na nové prostředí

- seznámení s novými kamarády, učitelkou, prostředím
- přizpůsobení se školní docházce

Povídání o pejskovi a kočičce

Knížka, kterou děti dobře znají, buď z mateřské školy či domova, nám může usnadnit vstup dítěte do základní školy. Hlavními hrdiny jsou zde Pejsek a Kočička, pro žádného učitele není problém sehnat tyto postavičky jako loutky, nemusí se vůbec podobat, děti mají neuvěřitelnou fantazii.

Práce s loutkou

1. výběr typu a druhu loutky
  - maňásci – jednoduchá manipulace, jsou z plyše a připomínají nám zvířátka
2. jména loutky
  - Pejsek – je nemotora
  - Kočička – snaživá
3. vytvoření hlasu
  - Pejsek – bručounek
  - Kočička – vyšší hlásek
4. výběr místa
  - pokud možno koberec

Seznamovací hra

Pejsek a kočička měli mnoho kamarádů mezi dětmi a rádi si s nimi hráli

- seznámení s paní učitelkou, dětmi a loutkami

př.:

Pejsek: přivítá děti, představí sebe a kočičku, řekne jaký on sám je, co má rád, a co ne.

Kočička: Pejsek zapomněl představit paní učitelku, Kočička to za něj vyřídí a začnou se ptát dětí, ale ani jeden nevědí, jak se děti jmenují a tak začnou popisovat, co mají děti na sobě.

Pejsek: Holčička s modrýma očima, zelenou košílkou a hnědou sukní se jmenuje? A dál hovoří ona – je to tzv. řetěz, kdy si žáci posílají pomyslné klubíčko.

2.1.2 Dramatizace pohádky Boudo Budko

Téma:	Pohádka, zvířátka
Vzdělávací cíle:	Seznámení děti s postavami žijícími v lese, ukázka možnosti jednoduché dramatizace, rozvoj řeči, paměti, pohybové tvořivosti a jemné motoriky
Klíčové kompetence:	K učení – osvojování slovní zásoby Pracovní – Sociální a personální – kooperace ve skupině, vzájemná pomoc a podpora Občanské – význam a jedinečnost každého jednotlivce Komunikativní - porozumění textu pohádky, rozvoj slovní zásoby, vytváření nových komunikačních situací
Očekávané výstupy:	Dokáže zdramatizovat jednoduchý text, vcítění se do nových rolí, pochopí smysl pohádky a její morální poselství
Jazykové složky:	Fonetika – rozvoj správné výslovnosti Lexikologie – rozvoj slovní zásoby
Časová dotace:	20-45 minut
Počet žáků:	20, skupina, individuální

Na paloučku uprostřed lesa stála krásná, malá, dřevěná chaloupka. Jednoho dne šla kolem myška. Postavila se před ní a povídá: „Jé, to je krásná chaloupka. V takové bych také chtěla bydlet. Zaklepu a zeptám se, zda bych v ní také mohla bydlet.“ Myška zaklepala a zeptala se: „Boudo budko, kdo v tobě přebývá?“

Nikdo se neozval. Myška vešla dovnitř a pěkně se v chaloupce zabydlela.

O několik dnů později skákala přes palouček žabka.

Zastavila se a povídá: „Jé, to je krásná chaloupka. V takové bych také chtěla bydlet. Zeptám se, zda bych v ní také mohla bydlet.“ Žabka zaklepala a zeptala se: „Boudo budko, kdo v tobě přebývá?“ A chaloupky se ozvalo: „Já myška Hryzala. A kdo jsi ty?“ „Já jsem žabka Kuňkalka. Mohla bych tu s tebou bydlet?“

„Pojď, budeme bydlet spolu, bude nás víc, nebudem se bát vlka nic.“ A tak tam spokojeně bydlely spolu.

Zanedlouho hopkal kolem zajíček. Zastavil se a povídá: „Jé, to je krásná chaloupka. V takové bych také chtěl bydlet.“ Zaklepal a říká: „Boudo budko, kdo v tobě přebývá?“ „Já myška Hrabalka, já žabka Kuňkalka a kdopak jsi ty?“ „Já jsem zajíček Ušáček. Mohl bych tu s vámi bydlet?“ „Jistě zajíčku, pojď k nám, bude nás víc, nebudem se bát Vlka nic.“

Šel kolem medvěd a uviděl chaloupku. Zastavil se a povídá: „Jé, to je krásná chaloupka. V takové bych také chtěl bydlet.“

Zaklepal a říká: „Boudo budko, kdo v tobě přebývá?“

„Já myška Hrabalka, já žabka Kuňkalka, já

zajíček Ušáček a kdopak jsi ty?“

„Já jsem medvěd Křivošlap a chtěl bych s vámi bydlet.“

Zvířátka se podívala z okna chaloupky a uviděla velkého medvěda. I ulekla se. Medvěd na nic nečekal a otevřel dvířka chaloupky. Jak chtěl vlézt dovnitř, zbořil celou chaloupku.

Zvířátka se polekala a utekla zpátky do svých pelíšků.

2.1.3 Příběh loutek

- pokud nastane ve třídě, ve škole nějaký problém (šikana,...)
- žáci sedí v kruhu, každý má jednu loutku, která má své jméno s určitou vlastností, která ji charakterizuje
- jejich úkolem je sestavit příběh, který se úzce dotýká určitého tématu, mají rozdány čísla, která určují, v jakém pořadí budou vstupovat do vznikajícího příběhu. Každý může vložit pouze jednu větu a to až v momentě, kdy na něj přijde řada.

2.2 2. třída

2.2.1 Ševcovská pohádka o domácích skřítcích

V Turnově žil jednou jeden velice chudý švec. Práce měl tak málo, že mu nakonec zbyla kůže už jen na jediný pár bot. Večer si tedy na boty přikrojil a ráno je chtěl hned ušít.

Když se ráno probudil a chtěl usednout k práci, uviděl, že obě boty stojí na stole hotové do posledního stehu. Podivil se a nevěděl, jak si to vyložit.

Vzal boty do ruky, aby si je lépe prohlédl. Byly tak čistě vypracovány, že na nich nenašel jediný křivý steh, zrovna jako by to měl být mistrovský kus. Po chvíli vešel do dílny zákazník, a že se mu boty moc líbily, zaplatil za ně víc, než se obvykle dávalo. Švec za ty utržené peníze pořídil kůži na dva páry bot. Večer si na ně zas přikrojil a liboval si, jak se hned ráno dá s chutí do práce. Ale nemusil ani šídlem píchnout, neboť když vstával, byly už boty hotové. Také ty brzy prodal a dostal za ně tolik peněz, že si mohl koupit kůži na další čtyři páry bot. Ráno zase našel i ty čtyři páry bot hotové. Tak to šlo pořád dál, co si večer přikrojil, to bylo ráno zpracováno, takže brzy měl švec zase slušné živobytí a nakonec se stal i zámožným člověkem. Koupil si hezký domek s dílnou a krámkem v ulici u náměstí.

Když pak jednou večer, nedlouho před Vánoci, zase přikrojil na několikery boty, před ulehnutím zčistajasna povídá své ženě: „Co kdybychom dnes zůstali vzhůru a podívali se, kdo nám to tak pomáhá?“

Žena s tím souhlasila, rozsvítila svíčku, a potom se oba schovali, každý do jednoho kouta, a dávali pozor, co se bude dít.

Když nastala půlnoc, přišli dva malí, roztomilí skřítkové ve starých rozervaných šatíčkách. Usedli k ševcovskému stolu, sebrali všechno přikrojené dílo a drobnými prstíčky začali tak zručně a rychle šít a přiklepávat, že švec samým údivem nemohl oči odtrhnout. Neustali, dokud celý úkol nedokončili, a teprve když všechno stálo hotové na stole, zase zmizeli.

Ráno žena povídá: „Ti šotkové nám dopomohli k slušnému živobytí, měli bychom se jim za to přece nějak odvděčit. Běhají chudáčci ve starých cárech, pěkného oblečení nemají. Víš co? Já pro ně ušiju šaty, každému košilku, kabátek, kazajku a kalhotky. Ty k tomu zas oběma uděláš botičky z té nejjemnější kozinky, aby je nožičky nebolely.“

„Tak dobře,“ odpověděl muž.

Večer, když už měli všechno pohromadě, položili na stůl místo přikrojeného díla své dárky a potom se schovali. Chtěli vidět, co se bude dít, až skřítkové věci najdou.

O půlnoci mužičkové přiklusali a hned se chtěli dát do práce, ale nenalezli přikrojenou kůži, místo ní tu ležely roztomilé šatíčky a botičky.

Nejdříve se divili, ale pak se začali radovat, honem se oblékli, hladili si svoje pěkné nové oblečení a zpívali:

„Teď jsme hoši jako z marcipánku,

nebudem už sedat na verpánku!“

Potom začali hopsat a tancovat, skákali přes židle a přes lavice, až nakonec vytancovali ze dveří.

Od té doby už se v dílně nikdy neobjevili. Ševcovi to pranic nevadilo, měl svou práci rád a až do smrti se mu dobře vedlo, do čeho se pustil, to se mu dařilo. Na skřítky s vděčností se ženou často vzpomínali, že jim z bídy ke slušnému živobytí dopomohli.

2.2.2 Moje rodina

Téma:	Moje rodina
Vzdělávací cíle:	Seznámení dětí s členy rodiny
Klíčové kompetence:	K učení – osvojování slovní zásoby Pracovní – Sociální a personální – kooperace ve skupině, vzájemná pomoc a podpora Občanské – význam a jedinečnost každého jednotlivce Komunikativní - rozvoj slovní zásoby, vytváření nových komunikačních situací
Očekávané výstupy:	Vcítí se do nových rolí, naslouchá druhému, respektuje druhé a autoritu, dodržuje řád
Jazykové složky:	Fonetika – rozvoj správné výslovnosti Lexikologie – rozvoj slovní zásoby
Časová dotace:	20-45 minut
Počet žáků:	20, skupina, individuální

Průběh:

Děti sedí v kroužku na koberci, učitel si přinese loutku osoby, která je pro něho v jeho rodině důležitá, a popíše dětem, kdo to asi tak zhruba je, jak se chová, a děti hádají, kdo by to mohl být. Poté vyzve děti, aby se zamysleli nad tím, kdo je pro ně v rodině důležitý.

Poté učitel předloží před děti knoflíky a vysvětlí jim, že si z předložených knoflíků mají vybrat ty, které by jim nejvíce evokovali člena rodiny. Následuje povídání o knoflících – rodině. Učitel se neptá přímo na vztahy v rodině, spíše na to, ke komu má dítě nejbližší vztah, komu by řekl tajemství.

Každé dítě si vybere jednu postavu své rodiny a loutkou tuto postavu představí tak, jako by to byla ona loutka. Např. *Já jsem mamka Terešky. Jsem lékařka. Mám ráda růžovou barvu.* Každé dítě potom takto představí vybraného člena rodiny.

2.2.3 Skupinová improvizace

Průběh: Děti se rozdělí do 4 a rozdělí si role mámy, táty a dvou dětí. Pokud bude dětí více, může být přidána role dalšího člena rodiny, kterého si děti zvolí. Učitel zadá skupinkám námět: Děti rozbily okno sousedovi, jedno se nechce přiznat, druhé ano. Jak budou reagovat rodiče? Co mají udělat děti? Pedagog nejprve s dětmi rozebírá danou situaci, co by měly děti udělat, jak se k danému problému postavit. Neříká jim, jak by to mělo být dobře, nechává je, aby se hráli etudu podle svého nápadu. Vede děti k opravdovosti, k rozdělení rolí. Dbá spíše na dramatické dovednosti (vodění loutky, verbální vyjadřování, uchopování předmětů)

2.3 3. třída

2.3.1 O lakomé selce z Vrchoviny

Na jednom statku hospodařila selka – bohatá vdova. Byla tak lakomá, že si to o ní povídali daleko široko. S čeledí se pro groš stále hádala, takže u ní ve službě nikdo dlouho nevydržel.

Jednou se u statku zastavil chromý dědeček a prosil o hrneček mléka a skrojek chleba. Selka ho zle odbyla a nedala mu ani kapku. Stařeček si unaven sedl za vsí na mez.

Zrovinka kráčel kolem mladý chasník a zvesela si prozpěvoval. Spatřiv smutného dědečka zeptal se: „Copak se vám stalo, dědoušku?“ „Ale tady z toho statku mě selka vyhnala,“ a dědeček ukázal holí, „ani hrneček mléka mi nenalila a na mne, starého člověka, tak křičela, jako bych byl nějaký lenoch a zloděj.“

Chasník se zamyslel a řekl: „Z toho si, dědoušku, nic nedělejte, však já ji, lakotu lakotnou vytrestám. Jděte támhle k lesu a tam na mě počkejte. Brzy za vámi přijdu.“

Chasník si to namířil po pěšině rovnou ke statku lakomé selky. Na dvoře spatřil vůz plný naloženého dříví. Selce ráno utekl čeledín, protože mu dlužila mzdu od jara. Proto byly na práci s děvečkou samy. K tomu čekala na oběd mlynáře ze sousední vsi. Ráda by se za mlynáře vdala, a tak mu připravovala dobrý oběd. „Nemáte pro mne nějakou práci, panímámo?“ zvesela na selku zavolal chasník.

„I toť, „ odpověděla, „támhle je třeba složit dříví.“ Sotva viděla, že chasník vchází na dvůr, odběhla do komory rychle se přestrojit, než mlynář přijede.

Mladík se však rozhlédl sem a tam a nakoukl do kuchyně. To byla vůně! Otevřel troubu – na pekáči ležela dozlatova upečená husa. Chasník ji popadl a šup s ní do mošny. Z druhé kapsy své mošny vytáhl starou bačkoru, kterou cestou našel, a tu posadil pěkně na pekáč místo té zlaté husičky. Troubu zavřel a honem na dvůr, aby selka nic nepoznala.

Začal si hvízdát písničku a pustil se do skládání dřeva. Nespěchal, protože chtěl selku dopálit. Však se také brzy objevila ve dveřích, celá vyparáděná, a hned se na mládence rozkřikla: „Člověče, cos tu dělal? Za takovou dobu jsi složil jen tak málo dřeva? Snad si nemyslíš, že tě budu platit? Ať už jsi pryč z mého statku, ty darmožroute!“

„Inu, půjdu, panímámo,“ odpověděl chasník, „ale chtěl jsem vám říct, že ten čochtan, co byl pod pažd'an v mošňan, je v Trumbárovicích, a ten kejhan, co byl v Trumbárovicích, je pod pažd'an v mošňan. Tak se tu mějte s pánem Bohem, “ a odešel.

Selka otevřela ústa. „Kdopak by takovéhle řeči rozuměl? Dozajista to byl nějaký blázen. Hlavně, že už je pryč, ještě by mi před mlynářem ostudu udělal,“ pomyslela si.

Než si mohla chasníkova slova rozvážit, zmizel ve vratech a do dvora už vjížděl mlynářův vůz.

Selka spěchala svého hosta přivítat, uvedla ho do pokoje, nalila mu vína a honem do kuchyně, aby přinesla jídlo. Otevřela troubu a nemohla se leknutím vzpamatovat. Na pekáči seděla místo dozlatova upečené husičky stará bačkora, už pořádně nacucaná sádlem. Rázem si selka vzpomněla na chasníkovu řeč a všechno pochopila. Ten čochtan, to je bačkora, co ji měl v mošně, a ta je teď v troubě, jako v Trumbárovicích, a ten kejhan – husa, co byla v Trumbárovicích, v troubě, je teď pod jeho paždím v mošně.

Div, že se nedala zlostí do pláče. Musela pro mlynáře usmažit honem vajíčka a omlouvala se, že se jí oběd připálil. Mlynář tomu ale nevěřil a pomyslně si, že je selka opravdu tak lakomá, jak si lidé vyprávějí. A kdo ví, jestli by mu dala i pořádně najíst, kdyby si ji vzal. A tak se už vícekrát u ní neukázal.

Zato mládenec došel vesele k dědečkovi a z mošny vytáhl pěkně upečenou husičku. Rozdělili se o ni a hodovali jako o posvícení, dokud ji celou nesnědli.

2.3.2 Projektové vyučování

Název projektu: Povolání

Téma projektu: „Čím jednou budu?“

Stupeň vzdělávání a období vzdělávání: 2. polovina 1. období ZŠ (3třída)

Dílčí cíle dané aktivity: - překonat ostych

- zdokonalit rychlou reakci
- ukázat svou tvořivost a nápaditost
- dozvědět se nové informace o kamarádech.

Průřezová témata: - Mediální výchova – Tvorba mediálního sdělení
- Osobnostní a sociální výchova – Seberegulace a sebeorganizace, Kreativita

Mezioborové vazby: - Dramatická výchova
- Člověk a jeho svět
- Umění a kultura
- Informační a komunikační technologie
- Jazyk a jazyková komunikace

Organizační forma výuky: Skupinová

Předpokládaný časový nárok: 1 den (nutná předpříprava – přes víkend)

Nutné pomůcky a prostředky: CD s hudbou, CD s prezentací, pracovní listy, pastelky a papíry

Příprava na projektový den.:

☉ *Kruh*

Učitel sedí s žáky v kruhu na koberci a ptá se, jestli někdo zná píseň o povolání – následuje zpěv:

- *Já do lesa nepojedu*
- *Já jsem kovářiček*
- *Jede, jede poštovský panáček,...*

Otevřená komunikace o tom, čím by kdo chtěl být, jaká kdo zná povolání, jestli někdo zná komické povolání, která povolání jsou zodpovědná, nebezpečná, které povolání je pro ně nejlepší a nejhorší, co dělají jejich rodiče, ...

☺ *Prezentace*

Po rozhovoru se žáci posadí a následuje prezentace na PC

Truhlář

Zedník

Výpravčí

Švadlena

Malíř, natěrač

Automechanik

☉ *Podmínky pro další den*

Na další den žáci vytvoří koláž o jejich budoucím vysněném povolání, použijí obrázky, fotografie z časopisů, z internetu,...

Druhý den

Koláže žáků

Žáci nám povypráví o svém budoucím povolání a představí své výtvarné dílo.

☉ *Pantomima*

Úkolem je pantomimicky ztvárnit nějaké povolání. Vždy jeden žák jde "na jeviště" (doprostřed kruhu nebo před něj) a co nejlépe beze slov vyjádří nějakou činnost. Ostatní jej sledují a hádají, o jaké zaměstnání se jedná. Postupně se vystřídají všichni žáci.

☉ *Vstup do jednoduché role*

Učitel nejprve žákům vysvětlí, co bude jejich úkolem. Třídou bude znít hudba, při které můžou všichni tančit. Jakmile se hudba zastaví, ozve se název povolání. Všichni se pak stanou člověkem, který tuto práci vykonává – činnost mohou doprovázet zvuky, ale beze slov. Po spuštění hudby mohou opět dovádět a tančit.

Příklady povolání: *astronom, dirigent, houslista, kovář, podnikatel, řidič tramvaje, spisovatel, reportér, učitelka, krasobruslařka, kuchařka, detektiv,...*

☉ *Práce ve skupině - herecká etuda*

Aby mohl učitel jednoduše rozdělit žáky do skupin, může si pomoci takto: instrukce zní, aby se BEZE SLOV seřadili od nejmenšího po největšího. Učitel pak "odkrajuje" skupinky po třech.

Každá trojice dostane lísteček s určitým povoláním a konfliktní situací, např. prodavačka – reklamace zboží, malíř pokojů – oloupaná stěna. Jeden z trojice se stane pracovníkem v daném povolání a dva další zákazníky. Řeší daný konflikt podle toho, jak situaci sami promyslí (je možná i improvizace – bez přípravy).

Po skončení všech scének žáci přemýšlí o roznostech chování, způsobu řešení konfliktů apod. Dokážou tak lépe vystihnout některé klady a zápory daných povolání.

☉ *Firma*

Dalším úkolem pro žáky je, že má každý ukázat na toho, o kom si myslí, že sedí v kruhu přesně naproti – s tím utvoří dvojici. Dvojice si sednou proti sobě do lavic a dostanou tento úkol:

"Vymyslete si vlastní firmu, název, čím se zabývá, kde sídlí... Na čtvrtku papíru vytvořte reklamu pro svou firmu, např. do nějakého časopisu (aby firma dobře prosperovala). Může to být text, veršík, heslo, obrázek, adresa, kontakt, prostě co vás napadne."

Při práci zní žákům pomalá, ale rytmická hudba.

Předvádění scének typu reklamní pohádka (viz. příloha)

☉ *Závěr, prezentace*

Důležitou součástí hodiny je prezentace firem, zhodnocení, sebereflexe (co se mi nejvíce podařilo, kdy jsem se necítil dobře...).

2.4. 4. třída

2.4.1 Pohádka o lesních žínkách

Lesní žínky nebo rusalky, zkrátka jak jim tak odpradávná lidé porůznu říkají, rády tancují dokola po lukách a lesních mýtinách. Často se mezi lidmi vyprávělo, že víly o tanec pasáčky či pocestné prosily.

Toho, kdo se s nimi v kole zatočil, vždy „spravedlivě“ odměnily. Dobráka zlatem obdarovaly a zlého člověka prý i k smrti utancovaly.

Na tom místě, kde rejdivy, vyrostla po nich vysoká šťavnatá tráva, která dobytku tuze chutnala a každý pasáček se radoval, když takové místočko objevil.

V jedné vesničce, Loukov se jí říkalo, co svět světem pamatuju, kousek za Turnovem, asi tak daleko, co bys kamenem dohodil, žila v chalupě na spadnutí chudá vdova se dvěma dcerami, Růženkou a Madlenkou. Živily se, jak se dalo. Chodily do lesa sbírat jahody, maliny a houby, někdy prodaly nějaké vajíčko, na chudé živobytí jim to tak tak stačilo. Jednou byla matka nemocná, tak musily dívky do lesa samy. Vzaly si džbány a krajíc černého chleba a šly.

Tentokráte se pustily hlouběji do lesa, aby více lesních plodů našly. Došly na velkou paseku, kde sluníčko krásně hřálo a všeho tu hojně rostlo. Madlenka s Růženkou se zaradovaly a sbíraly a sbíraly, až měly obě džbány plné. Pomalu začínalo sluníčko zapadat a děvčata se pro samou práci ještě ani nenajedla. Sedla si tedy jedna vedle druhé, Madlenka vytáhla ze zástěry krajíc chleba, spravedlivě ho rozdělila a podala polovinu Růžence. K tomu přikusovaly jahody a maliny ze džbánu, ani si nevšimly, že kde se vzala, tu se vzala, stála před nimi lesní žínka.

Krásná štíhlá panenka, dlouhé hnědé vlasy jí padaly až na záda, oči měla zelené jako mech a šatičky jemňoučké, jako z pavučiny, protkané lesním kvítím. A hned slabým hláskem žadonila: „Jsem lesní žínka a ráda bych vás do kola přizvala. Mé sestřičky a já každý večer na nějakém hezkém paloučku tancujeme.“ Tu z houští přiběhly další dvě divoženky a volaly: „Ničeho se nebojte, do kola se přidejte. Když s námi do západu slunka v kole vydržíte, litovat nebudete.“

Nejdříve se děvčata trochu bála, ale radosti si při té bídě pramálo užila, a tak se nenechala dlouho přemlouvat. Tancování s vílami se jim moc líbilo. Všechny hopsaly a výskaly pasekou sem a tam a ani nepostřehly, že sluníčko už dávno zapadlo a k tanečku jim už notnou dobu svítí měsíc.

Dívky se polekaly, protože věděly, že maminka na ně doma čeká a určitě se strachuje, co se jim kde přihodilo.

Růženka se rozplakala, že v takové tmě ani cestičku domů nenajdou. Lesní žínky je utěšovaly a po vlasech hladily, aby se nermoutily, že je z lesa vyvedou a za taneček odmění.

Doprovodily holčičky až na samý okraj vesnice a každé do zástěrky březové listí nasypaly. Pak, než se dívky nadály, byly víly pryč. Ještě od lesa se ozvalo volání: „To listí přes práh domu doneste a dobře se vám povede!“

Růženka s Madlenkou byly rády, že jsou doma, matka je už netrpělivě vyhlížela. Ještě honem obě listí do strouhy u chalupy vysypaly, co by si s ním počaly,

ale nevšimly si, že jim několik lístečků v kapsičkách zástěrky uvízlo. Vdova šťastná, že se jí holky živý a zdravý vrátily, hned je vítala a ptala se, co je kde zdrželo. Dívky pak mamince vyprávěly, jak je lesní panenky do kola přizvaly a za odměnu jim březové listí nasypaly. Jak ale Madlenka do kapsičky u zástěrky sáhla, samým úžasem promluvit nemohla. Místo březového listí měla v dlani několik zlatáků. Pár jich našla v zástěře i Růženka. Honem vyběhly obě z chalupy podívat se, co se stalo s březovým listím, které za domkem vysypaly, ale už nic nenašly.

I tak jim peníze stačily na novou chalupu, kus políčka a dvě kravky. Od té doby se jim dobře žilo, ale rusalky už vícekrát nespátřily.

2.5 5. třída

2.5.1 Tkalcovská pohádka o Bídě bídoucí

V Podkrkonoší nikdy zvláště úrodná půda nebývala. Je to kraj kopcovitý a kamenitý. Přesto tam zdejší lidé seli a sázeli, co přece jen trochu úrody dalo. Sázeli brambory, aby sebe a své děti nakrmili, a len. Ten dával vlákno, vlákno spřádali a z něho pak tkali plátno. Proto mají chalupy v tomto kraji tak veliké světnice, aby se do nich tkalcovský stav vešel.

Tak tu žili o těch bramborách, jak je panímáma navařila. Jednou na loupáčku, pak bramboračku, jindy zase kyselo nebo bramborové placky. K tomu jim vyzpěvoval tkalcovský stav písničku:

„Na cukr, na kafe, na daně,
na dluhy, na pivo ve džbáně.“

A tak tu žili všichni z ruky do huby, jak se říká, ale v pokoji a míru. Jednou, to se zase k podzimu schylovalo, vyrazily děti z tkalcovských chalup na houby, aby v zimě do kysela a bramboračky bylo co dát. Ani vám nepovím, který nešťastník to udělal, jestli Franta nebo Vašek Mašků. Hub se toho času moc neurodilo, tak děti sbíraly všechno, co se v lese dalo najít. Spolu s ostatními houbami sebral do košíku i tu podivnou šedou houbu, která na tenké nožce v mechu rostla. A že prý si s tím máti poradí, jestli ji usuší nebo uvaří. Lidé v tomto kraji jsou šetrní, jídla nebylo nikdy na zbytek a tak hospodyně tu podivnou houbu nevyhodila. Postavila na plotnu hrnek s vodou a zkusila ji uvařit. Nikomu to však moc nevonělo a pro tu nelibou vůni ani nikdo ochutnat nechtěl. „Přece to nevyhodím, když jsem vodu osolila,“ řekla hospodyně. „Komu nechutná, třeba mu do večera vytráví a ještě rád houbu sní.“ Tak ohřívala ta šetrná hospodyně houbu pořád dokola. Když ji ohřívala posedmé, vyklubala se z ní osůbka tenká, skoro průhledná jako mlha, a hned se usadila za pecí. Byla to Bída. Bída bídoucí. Však brzy všichni poznali, jaké stvoření se jim uhnízdilo v domě. Jídlo mizelo z mísy, chasa vstávala od stolu hladová, kuřata se nevyvedla, slípky snášet přestaly, ba i o kozu přišli. Na poli se urodilo brambor i lnu málo jako nikdy před tím. Taky příze se na tkalcovském stavu často trhala, zkrátka nic se nedařilo, jak by mělo. Když nesl tkadlec plátno k faktorovi na prodej, vzal si faktor brýle a prohlížel dílo. „Člověče, copak jste dělal? Vždyť je to plátno samý uzlík!“ Strhl tkalci na výplatě a pod střechou bylo hůř a hůř.

Jednou takhle sedí nešťastný tkadlec u stolu a přemýšlí, co bude dělat, aby rodinu uživil. Když tu najednou vidí, že se cosi souká ze zápečí. Hubenou rukou se natahuje po míse brambor a šup s bramborou rovnou do huby. „No podívejme, tak to ty nám tady děláš škodu?“ Hned svolal všechny, co jich v chalupě bylo, a všichni vespolek začali Bídu honit. Jenže dostat takovou potvůrku z chalupy - to není jen tak.

Ať se snažili, jak chtěli, polapit tohle potvorné stvoření se jim nepodařilo. Už si mysleli, že vylétla komínem, ale kdepak. Bída vlétla tkalci do tkalcovského člunku, který tahá nitě při tkaní plátna sem a tam. Hned se uvelebila a jak se prý pěkně povoží! Až jednou, bylo to před Vánoci, když měl tkadlec naspěch, aby dílo dokončil a

z utržených peněz trochu mouky na vánoční pečení koupil, zahlédl z nenadání zase tu potvůrku, jak se mu vozí v člunku sem a tam. Nelenil a hned Bídu zatkal do plátna. „Heč, už se nevypleteš!“ liboval si. Rychle sbalil plátno a spěchal k faktorovi. Ten začal pečlivě plátno prohlížet a hned zmerčil chybu. „Tuhle máš zase uzlík v plátně!“ vytýkal tkalci. Vzal za něj, ale sotva povytáhl, skočila mu vysvobozená bída samou radostí za krk. Tkadlec byl rád, že se Bídy konečně zbavil. Vzal od faktora peníze, nakoupil, co potřeboval a upaloval k domovu, aby ho ta Bída nedohonila. Od té doby se mu zase všechno dařilo a v chalupě bylo opět dobře.

2.6 Ukázky fotografií z pohádek

2.6.1 Pohádka o Červené řepě

2.6.2 Medvídek Pú

V ZÁVĚR

Cílem této práce bylo zmapovat, zda se loutka využívá ve výuce na 1. stupni základních škol v Liberci a Turnově.

V teoretické části práce jsem se snažila čtenáři poskytnout teoretický základ o loutkaření v Čechách, v základních školách a o významu loutky ve školství. Zaměřila jsem se na význam loutky ve výuce.

Ve výzkumné části jsme pracovala s metodou dotazníku a volného rozhovoru. Prostřednictvím dotazníku jsem získala potřebné informace. Tyto informace mi ochotně poskytli učitelé ze základních škol v Liberci a učitelé ze základních škol Turnova a jeho blízkého okolí. Dotazník i výzkumnou část jsem rozdělila na několik dílčích okruhů. Každým se prolínala jedna zkumná hypotéza.

Hypotéza **H1** předpokládala, že více jak 90% učitelů se s loutkou setkalo v předškolním věku. Výzkum prokázal, že 90% učitelů se s loutkou setkalo právě v předškolním věku. Platnost hypotézy H1 se potvrdila.

Druhý oddíl výzkumné práce měl ověřit platnost hypotézy **H2** „Vzhledem k tomu, že v okolí Turnova a v Turnově samotném se vyskytují menší školy než v Liberci, lze předpokládat, že více než 65% učitelů 1. stupně ZŠ, kteří budou ve výuce i v motivaci používat loutku bude právě z Turnova a jeho blízkého okolí. Tato hypotéza H2 se potvrdila. Dokonce přesáhla platnost o 6%.

Hypotéza **H3** hovořila o tom, že pokud učitelé používají v motivaci i ve výuce manipulativní prostředek či loutku, pak více jak 65% učitelů si myslí, že tyto prostředky výchovy zlepšují danou výuku. Toto potvrzení bylo výzkumným šetřením potvrzeno. Až 94% učitelů si myslí, že prostředky výchovy zlepšují výuku.

Hypotézu **H4** zajímalo, zda učitelé vnímají loutku jako výchovný prostředek. 88% dotazovaných si myslí, že loutka může ve výuce zastat roli výchovného prostředku.

Platnost **H5** se nepotvrdila. Předpokládala, že více jak 96% učitelů, kteří ve výuce i v motivaci používají loutku, používají právě maňáska. Ve skutečnosti 95% učitelů používá ve výuce maňáska.

Poslední hypotéza **H6** předpokládala, že více jak 70% učitelů se chce v oblasti loutkoherectví dále vzdělávat. Platnost této hypotézy také nebyla prokázána. Bylo zjištěno, že 54% učitelů by se rádo chtělo dále vzdělávat v oblasti loutkoherectví.

V praktické části práce bylo hlavním úkolem ukázat, jak můžeme využít loutku v hodinách, které se nemusí přímo týkat dramatické výchovy.

Závěrem bych ráda podotkla, že loutka může zastat roli výchovného prostředku, který je pro děti v určitých situacích bližší než učitel a může zkvalitnit a zpestřit výuku, proto: „Nebojme se ji v hodinách použít!!“

VI POUŽITÁ LITERATURA

1. BAUER, Alois. *Domácí loutkové divadlo*. 1.vyd. Olomouc: Rubico, 2002. 195 s. ISBN 80-85839-75-X.
2. BRAHOVÁ, Marie. *Loutky pokaždé jinak*. 1. vyd. Poděbrady:Tiskárna Petr Pošík, 1997.28 s.
3. BUDÍNSKÁ, H., PROVAZNÍK, J. *Loutky podněcují, inspirují a baví*. 1. vyd. Praha, ÚKVČ 1981. 20 s.
4. ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007. 655 s. ISBN 978-80-7367-273-7
5. ČUKOVSKIJ, K. I. *Od dvou do pěti*. 1.vydání, Praha, 1959.
6. Dubská, Alice. *Dvě století českého loutkářství*. Praha : Divadelní fakulta AMU, 2004. 1. vydání. 302 s. ISBN 80-7331-008-2.
7. DOČKALOVÁ, Valérie; SOBOTKOVÁ, Irena. *Vybrané kapitoly z psychologie pro učitele. díl 1*. 1. vyd. Olomouc:Univerzita Palackého, 1994. 160 s. ISBN 80-7067-363-X.
8. DVOŘÁK, Jan. *Herectví s loutkou*. 1. vyd. Praha: Dobré divadlo dětem a IPOS-ARTAMA, 1997. 88 s. ISBN 80-7068-069-5.
9. CHVOJKOVÁ, H. *Jiří Trnka*. 1. vyd. Plzeň : Západočes. nakl., 1990. s. 129, ISBN 80-7088-009-0.
10. JURKOWSKI, Henryk. *Magie loutky*. 1.vyd. Praha:Nakladatelství Studia Ypsilon, 1997. 287s. ISBN 80-902482-0-9
11. KÖNIGSMARK, V.: *K pojetí herecké postavy v současném českém divadle*. 1. vyd. Praha: Divadelní ústav, 1981
12. LEŠTINA, Vladimír. *Hrajeme si loutkové divadlo*. 1. vyd. Praha:Portál, 1995. 159 s.ISBN 80-7178-066-9
13. LEŠTINA, Vladimír. *Vytváříme loutky:pro tvořivou hru dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995.127 s. ISBN 80-7178-017-0.
14. MACHKOVÁ, Eva. *Metodika dramatické výchovy*. 7., rozš. vyd. Praha:Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1992. 149 s.
15. MACHKOVÁ, E. *Zásobník dramatických her, cvičení a improvizací*. Praha: MĚKS,1990
16. MAKONJ, Karel. *Od loutky k objektu*. 1.vyd. Praha : Pražská scéna, 2007. 330s. ISBN 978-80-86102-37-5

17. MALÍK, Jan. *Národní umělec Josef Skupa: listy z kroniky českého loutkářství*. Praha: SNKLU, 1962. 144 s.
18. MALÍK, Jan. *Matěj Kopecký – legenda a skutečnost: monografický příspěvek k dějinám čes. loutkového herectví v buditelském období: určeno pro posl. fak. divadelní*. 1. vyd. Praha: SPN, 1969. 62 s.
19. MALÍK, Jan. *Úsměvy dřevěné Thálie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1965. 246 s.
20. MAŇÁK, Josef. *Kapitoly z metodologie pedagogiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita 1994. 125 s. ISBN 80-210-1031-2.
21. MARUŠÁK, Radek; KRÁLOVÁ, Olga; RODRIGUEZOVÁ, Veronika. *Dramatická výchova v kurikulu současné školy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 126 s. ISBN 978-80-7367-472-4.
22. PRAŽÁKOVÁ, D.: *Loutka jako výchovný a zábavný prostředek pro děti*. 1. vyd. Ústí n. L.: Krajská knihovna Maxima gorkého, 1974. 21 s.
23. RICHTER, Luděk. *Od předmětu k loutce, od loutky k divadlu: o vzniku a možnostech výpovědi loutky a loutkou*. Vyd. 2. (upr.). Praha: IPOS, 1997. 55 s. ISBN 80-7068-097-0.
24. TOMÁNEK, ALOIS. *Podoby loutky*. 1. vyd. Praha: Akademie múzických umění, 1998. 177 s. (Studijní texty). ISBN 80-85883-36-8.
25. SOKOL, František. *Svět loutkového divadla*. 1. vydání, Praha: Albatros, 1987.
26. SOKOL, František. *Estetická výchova, dětské publikum a loutkové divadlo*. Praha: SPN, 1982.
27. SOKOL, František. *Svět loutkového divadla*. 1. vydání, Praha: Albatros, 1987.
28. VODIČKOVÁ, Eva. *Přehled vývoje loutkářství*. Praha: Ústřední dům lidové tvořivosti 1964.
29. VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ PRAHA, *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: Tauris, 2006. ISBN 80-87000-02-1
30. VALENTA, Milan; MILLER, Oldřich; VÍTKOVÁ, Marie; KOZÁKOVÁ, Zdeňka; STRNADOVÁ, Iva; MUŽÁKOVÁ, Monika; *Psychopedie*. 4 aktualizované, rozšířené vydání Praha: Parta 2009. ISBN 978-80-7320-137-1

Články z novin a časopisů

1. MOTTLOVÁ, Ludmila. Evropský projekt pokračuje. *Berounský deník*. 17. 3. 2009, roč.15. č. 64, s. 8. ISSN 1210-7352.
2. GALIČÁK, Jaroslav. Loutky v práci s dětmi. *Komenský*. 1992/93, roč. 117, č. 1/2, s. 27- 28. ISSN 0323-449.
3. RICHTEROVÁ, M. Vzpomínka na školu v přírodě a společný víkend. *Moderní vyučování*. 2006, roč. 11, č. 1, s. 20. ISSN 1211-6858.
4. STRAKOVÁ, Jana. Loutky v nemocnici. *Moderní vyučování*. 2006, roč. 11, č. 6, s. 12. ISSN 1211-6858.
5. Češtinu pomáhají učit loutky. *Rovnost - Brněnský a jihomoravský deník*. 22. 12. 2004, roč. 14, č. 297, s. 5.
6. STRNAD, Radek. Prvňáčky hlídá tygr a velí jim pirát Hák. *Ústecký deník*. 23. 3. 2005, č.69, s. 17. ISSN 1214-858X.

Periodika

1. *Loutkář : měsíčník pro loutkářství*. Praha: Sdružení pro vydávání časopisu Loutkář, 1956-2005. ISSN 1211-4065.
2. *Moderní vyučování : časopis pro nové programy v základním školství*. Kladno : AISIS, 1997-. ISSN 1211-6858.
3. *Školství : týdeník*. Praha : Dictum, 1993-. ISSN 0862-9641.
4. *Tvořivá dramatika*. Praha : Sdružení pro tvořivou dramaturgii. 1990-. ISSN 1211-8001.

VII PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Ukázka prázdného dotazníku

Dobrý den,

jmenuji se Petra Rakoušová, jsem studentkou Technické univerzity v Liberci, obor Učitelství pro první stupeň Základních škol.

Touto cestou si Vás dovoluji oslovit a požádat o vyplnění dotazníku. Získané údaje budou sloužit jako podklad pro výzkum zaměřený na využití loutky ve vyučovací jednotce na 1. stupni ZŠ.

1. První setkání s loutkou
  - a) předškolní věk (3-6 let)
  - b) mladší školní věk (6-9)
  - c) střední školní věk (9-12)
  - d) adolescence (12-15)
2. Používáte manipulativní prostředek (dále MP) v motivaci?
  - a) ano
  - b) ne
3. Používáte MP i mimo motivaci při výuce?
  - a) ano
  - b) ne
4. Pokud používáte MP, zlepšuje tento prostředek danou výuku?
  - a) ano
  - b) ne
6. Používáte:
  - a) loutku voděnou shora
  - b) maňáska
7. Seznamujete žáky se způsobem manipulace s loutkou?
  - a) ano
  - b) ne
8. Jakým způsobem žáky s loutkou seznamujete?
  - a) návštěvou divadla
  - b) v dramatické výchově
  - c) v pracovních činnostech
9. Myslíte si, že v dnešní době má loutka v edukaci své místo?
  - a) ano
  - b) ne
10. Uvítali byste DVPP v oblasti loutkoherectví?
  - a) ano
  - b) ne
11. Využili byste metodické materiály ve své praxi?
  - a) ano
  - b) ne
12. Vnímáte loutku jako výchovný prostředek?
  - a) ano
  - b) ne

13. Myslíte si, že loutka může zastat roli výchovného prostředku?

- a) ano
- b) ne

-
1. Pohlaví:
    - a) muž
    - b) žena
  2. Druh škola:
    - a) plně organizovaná (1. i 2. stupeň)
    - b) neúplná (1. stupeň)
    - c) málotřídní
  3. Místo působení:
    - a) město
    - b) obec
  4. Doba praxe: _____
  5. Třída, kterou učíte: _____

Srdečně děkuji za Váš čas, věnovaný tomuto dotazníku. Pokud budete mít zájem o výsledky tohoto výzkum, uveďte e-mail pro zaslání.

.....

Dne 8.12.2008

Petra Rakoušová
studentka 4. ročníku TUL,
Fakulta Přírodovědně humanitní a pedagogická
obor – Učitelství pro první stupeň NŠ

Příloha č. 2: Ukázka vyplněného dotazníku

Dobrý den,

jmenuji se Petra Rakoušová, jsem studentkou Technické univerzity v Liberci, obor Učitelství pro první stupeň Základních škol.

Touto cestou si Vás dovoluji oslovit a požádat o vyplnění dotazníku. Získané údaje budou sloužit jako podklad pro výzkum zaměřený na využití loutky ve vyučovací jednotce na 1. stupni ZŠ.

2. První setkání s loutkou
  - a) předškolní věk (3-6 let)
  - b) mladší školní věk (6-9)
  - c) střední školní věk (9-12)
  - d) adolescence (12-15)
2. Používáte manipulativní prostředek (dále MP) v motivaci?
  - c) ano
  - d) ne
3. Používáte MP i mimo motivaci při výuce?
  - c) ano
  - d) ne
4. Pokud používáte MP, zlepšuje tento prostředek danou výuku?
  - c) ano
  - d) ne
6. Používáte:
  - c) loutku voděnou shora
  - d) maňáska
7. Seznamujete žáky se způsobem manipulace s loutkou?
  - c) ano
  - d) ne
8. Jakým způsobem žáky s loutkou seznamujete?
  - d) návštěvou divadla
  - e) v dramatické výchově
  - f) v pracovních činnostech
9. Myslíte si, že v dnešní době má loutka v edukaci své místo?
  - c) ano
  - d) ne
10. Uvítali byste DVPP v oblasti loutkoherectví?
  - c) ano
  - d) ne
11. Využili byste metodické materiály ve své praxi?
  - c) ano
  - d) ne
12. Vnímáte loutku jako výchovný prostředek?
  - c) ano
  - d) ne

13. Myslíte si, že loutka může zastat roli výchovného prostředku?

c) ano

d) ne

---

6. Pohlaví:

c) muž

d) žena

7. Druh škola:

d) plně organizovaná (1. i 2. stupeň)

e) neúplná (1. stupeň)

f) málotřídní

8. Místo působení:

c) město

d) obec

9. Doba praxe: _____

10. Třída, kterou učíte: _____

Srdečně děkuji za Váš čas, věnovaný tomuto dotazníku. Pokud budete mít zájem o výsledky tohoto výzkum, uveďte e-mail pro zaslání.

.....

Dne 8.12.2008

Petra Rakoušová
studentka 4. ročníku TUL,
Fakulta Přírodovědně humanitní a pedagogická
obor – Učitelství pro první stupeň NŠ